

A boldogság keresése, mint alkotmányos érték európai alkotmányokban

Jelige: „Be happy”

Rezümé

A boldogság, mint alkotmányos érték megjelenítése európai alkotmányokban

A „*pursuit of happiness*” vizsgálatára a Rocky Balboa című amerikai film egyik jelenete indított.

A filmben elhangzott érvelés keltette fel a jogi érdeklődésemet e jog, eszme iránt. Miután az alapötlet az USA jogrendszerének keretei között játszódó filmből jött, így a tengerentúli jogrendszerben, annak alkotmányos dokumentumai között kezdtem kutatásomat. A források elemzése, vizsgálata közben egy érdekesebb aspektust kívántam elemezni, azt, hogy vajon megtalálható-e eme eszme a kontinentális jogrendszerekben, főként az Európai Unió tagállamainak alkotmányaiban.

Tekintettel arra, hogy a boldogság keresése egy alkotmányos érték, az amerikai jogrendszer három pillérének egyike, így kutatásom elsősorban a preambulumokra, mint alkotmányos értékhordozókra irányult, s ezen belül a boldogság keresésének mikénti megjelenésére. Első lépésként forráselemzést végeztem, mely magába foglalta az USA alkotmányának, a Függetlenségi Nyilatkozatnak, valamint az összes Európai Unió tagállam alkotmányának preambulumát, illetve alapjogi katalógusának elolvasását.

Ezután alkottam egy jogi koordinátarendszert, egy elméleti vázat, melyben elhelyeztem a saját szemléletem, amely illeszkedik a mai elfogadott jogelméleti rendszerbe. Az elmélet kimunkálása során olyan kérdésekre igyekeztem választ adni, mint a boldogság- boldogulás elhatárolása, a közjó és a boldogság közti azonosíthatóság lehetősége, s annak indokolása.

Az elméleti alapok megteremtését követően újfent górcső alá vettem az EU tagállamok alkotmányait, azok preambulumait. Az ír, a spanyol alkotmányokat, illetve a magyar Alaptörvényt elemeztem részletesen.

Céлом volt, hogy bebizonyítsam, hogy az Európai Unió tagállamainak egyes alkotmányaiban már most is, mint „bújtatott” államcél megjelenik a boldogság keresése, de szükségét érzem ennek expressis verbis kifejezését az alkotmányokban. E megjelenés legmegfelelőbb eszközének a preambulumokat tartom, mint alkotmányos alapértéket, fő értékhordozót.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	4
1. Eszmetörténet.....	6
1.1 Jefferson és a boldogság keresésének megjelenése	6
1.2 A „ <i>pursuit of happiness</i> ” első alkotmányos megjelenése.....	7
1.3 Platón	8
1.4 Arisztotelész	9
1.5 Aquinói Szent Tamás.....	10
1.6 Az újkor és a felvilágosodás gondolatvilága	10
2. „A boldogságkeresés” és a boldogulás jogi koordinátarendszerének meghatározása .	15
3. A preambulumok és a boldogság keresése. A boldogságkeresés és egyéb alkotmányos értékek, alapjogok viszonya.....	17
3.1 A preambulumok szerepe az alkotmányokban	17
3.2 A boldogság keresésének megjelenése Európán és USA-n kívül	18
3.3 Az ír alkotmány	19
3.3.1 Az ír preambulum és a boldogság keresése. A közjó fogalmának kétféle értelmezése.	19
3.3.3 Az ír alapjogi katalógus a boldogság keresése tükrében	22
3.4 A spanyol alkotmány	28
3.4.1 A spanyol preambulum és a boldogság keresése.....	28
3.4.2 A spanyol alapjogi katalógus elemzése. Eszközök a boldogság kereséséhez?	29
3.5 A magyar Alaptörvény	32
3.5.1 A magyar preambulum, az alapvetések és a boldogság keresése.....	33
3.5.2 A magyar alapjogi katalógus értékelése	37
4. Következtetések	39
De lege ferenda.....	40
Összegzés	41
Forrásjegyzék.....	43
Felhasznált irodalom:	43
Felhasznált internetes források:	44
Felhasznált jogszabályok, illetve Alkotmánybírósági határozatok, bírósági döntések:	44
Egyéb források.....	45
Melléklet	46

Bevezetés

- „- *Nincsenek jogaim?*
- *Milyen jogokra gondol?*
- *Arra a papírra, amit ebben a városban írtak.*
- *Az az alkotmány.*
- *Igen, az alkotmány. Nincs benne az, hogy azt tehetjük, ami boldoggá tesz?*
- *Az a boldogság kereséséhez való jog! Miért említi?*
- *Én próbálok keresni, de valahogy senki se boldog tőle!*
- *Mi a maga érdekeit nézzük!*
- *Kedves maguktól, de mégis talán jobban nézik a saját érdekeiket. Minek fizettetik meg az emberrel valaminek az árát, ha eleve tudják, h úgysem adják meg neki.... Ha mindent megteszünk azért, amit akartunk, küzdünk, megvívunk minden csatát, kinek van joga megállítani? Kinek?”* (Részlet a Rocky Balboa c. filmből)¹

Az alábbi idézet az, amely arra ösztönzött, hogy komolyabban kezdjek foglalkozni a boldogság kereséséhez való joggal, vagy inkább a boldogság keresésével – ez az elhatárolás a dolgozat során értelmet nyer – mint alkotmányos értékkel. A fenti filmrészlet tökéletesen példázza a természetjogi, individualista, szabadságjogokat széles körben biztosító Amerikai Egyesült Államok légkörét, állampolgárainak hozzáállását a jogrendhez, jogalkalmazáshoz. Természetesen az ötlet és az érdeklődés itt gyökerezik, de ez egy jogtudományi dolgozat, nem filmkritikai cikk, így e ponton el is búcsúzunk Rockytól, s áttérünk az érdemi részre.

Elsőként azt emelném ki, hogy a legfontosabb kérdés a dolgozat kapcsán annak eldöntése, hogy alapjogként, illetőleg államcélként definiáljuk magát a boldogság keresését. Véleményem szerint államcélként kell értékelni.

Emellett szükséges volt behatárolni, hogy az angolszász országokat pusztán alapként tekintve, inkább az Európai Unió tagállamaira helyezzem-e a hangsúlyt, vagy kizárólag az USA és Nagy-Britannia legyenek a kutatásom célterületei? Az előbbi mellett döntöttem, mivel rendkívül érdekesnek találom azt a kérdést, hogy a kontinentális jogban megjelenik-e, ha igen, akkor milyen formában a boldogság keresése.

¹ Részlet a Rocky Balboa 2006, United Artists United International Pictures, rendezte: Sylvester Stallone c. filmből

Ezek alapján érezhető, hogy az idézett szöveg inkább kelt olyan érzést az emberben, mintha egy megfoghatatlan szabadságjogként definiálná a boldogság keresését. Álláspontom szerint, melyet fent leírtam, ez inkább államcélként, még inkább bűjtatott államcélként értékelendő. Az angolszász jog gondolatkörében ez a libertariánus felfogás talán megállja a helyét, de a vizsgálatot a civiljogi, kontinentális jogrendszerekre vetítve, álláspontom szerint, a boldogság keresése inkább („bűjtatott”) államcélként értékelendő.

A boldogság kereséséhez való jog a jogelmélet és a jogirodalom eddig Magyarországon kevésbé kutatott témája, pedig a legtöbb alkotmányos gondolkodásban fellelhető és a legmagasabban rangsorolt alapjogokat, úgy, mint élethez és emberi méltósághoz való jog, mozgásszabadság, véleménynyilvánítás szabadsága, is áthatja ez az eszmekör. Gyakran alkotmányos dokumentumok szövegében is explicite megjelenik a boldogságkeresés államcélként, vagy konkrét alapjogként. Az alkotmányokban főként a preambulumban, mint értékhozók tartalmazzák a boldogság keresését.

Dolgozatomban azt kívánom ismertetni, hogy miként jelenik meg mindez az európai államok egyes államainak alkotmányaiban, s emellett elhatárolások és indokolások útján igyekszem egy megfelelő jogelméleti háttérrel kimunkálni, egy új jogi koordinátarendszert alkotni.

Első kérdésekként merülhetnek fel, hogy mi is a boldogság, hogyan kapcsolódott össze az állammal az ókori filozófiában, a felvilágosodás gondolkodóinak munkáiban és az újkori jog területén? Hogyan vetül ki a boldogság keresésére a társadalmi szerződés dinamikájára, és hogyan értelmezhető-e egyáltalán a boldogság keresése a társadalmi szerződés elméletében? Kik elemezték e fogalmat, s hogyan vetült, vetül ki mindez a jogra és a jelenkori alkotmányokra? Mindezen kérdésekre nyújt választ dolgozatomban a soron következő oldalakon.

1. Eszmetörténet

1.1 Jefferson és a boldogság keresésének megjelenése

A téma elemzésének kezdete kapcsán elengedhetetlen „a boldogság kereséséhez való jog” konkrétan, ezzel a kifejezéssel való eredetéről és megjelenési helyéről pár szót ejteni. A „*pursuit of happiness*” kifejezést először Thomas Jefferson fogalmazta meg, az Amerikai Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatát szövegező öttagú bizottság tagjaként.² E dokumentum, mint az ismeretes az amerikai alkotmányozási folyamatok kiindulópontja, s a későbbi alkotmány alapjaként szolgáló irat. A harmadik amerikai elnök elmélete szerint az elidegeníthetetlen emberi jogok három alappillére az Élet, a Szabadság és a Boldogság kereséséhez való jog („*unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness*”³). Ahogy azt későbbiekben bizonyítom, a Locke társadalmi szerződésének alapjaként szolgáló élet-szabadság-tulajdon triászának jeffersoni újraértelmezésében a tulajdont váltja fel a boldogság keresésének joga, tehát ebből következik, hogy a téma elemzése kapcsán ki szükséges térni a boldogságkeresés társadalmi szerződéssel kapcsolatos vetületére is.

Jefferson korában az élet, illetve a szabadság, mint jogi fogalmak már jól körülhatároltak voltak, ám mindez a harmadik pillérről nem volt elmondható. „*A könnyebb definiálás érdekében egy európai utat javasolt barátainak, mely során az ottani munkásosztály mindennapjait, azok öltözködését, életvitelét, s főként azt figyeljék meg, hogy a kormányok, illetve, ahol még élt a földesúri rendszer, ott a földesúr mennyi jövedelmet von el a dolgozó emberektől.*”⁴ - írják egyes szerzők. MacGregor Burns szerint „a boldogság keresése nem szimplán az örömek hajszolását jelenti.”⁵

Az előbb idézett MacGregor Burns a felvilágosodás kori (a későbbiekben elemzésre kerülő) gondolkodókra hivatkozással azt állítja, hogy „a felvilágosodás korában, mint napjainkban is,

² Igaz ugyan, hogy Jefferson már pár nappal korábban a Virginiai nyilatkozatban is megfogalmazta e tézist, de mégis annak az alkotmányozási folyamat kapcsán a Függetlenségi nyilatkozatban volt komolyabb súlya.

³ Declaration of Independence – Függetlenségi Nyilatkozat, 1776. július 4. A nyilatkozat szövegének átirata elérhető az Amerikai Egyesült Államok Levéltárának honlapján: http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html ((utolsó megtekintés: 2012. 10. 15. 19:08)

⁴ SHINOBU KITAYAMA - HAZEL ROSE MARKUS: The Pursuit of Happiness and the Realization of Sympathy: Cultural Patterns of Self, Social Relations, and Well-being, Ed Diener - Eunkook M. Suh (szerk.): *Culture and Subjective Well-Being*, MIT Press, 2003, 113-161

⁵ JAMES MACGREGOR BURNS: Transforming Leadership. Grove Press, 2004, 1, saját fordításban.

*a világ sok népe - talán a legtöbb - nem tudja "lerázni a szenvedést." Nem csak arról van szó, hogy nem boldogok. Hiányát szenvedik a boldogságkeresés lehetőségének és eszközeinek. Hiányzik tehát számukra a változást elindítani képes leghatékonyabb eszköz, amely el tudná indítani a transzformációt, amely megtölthetné tartalommal a boldogságkeresés üres frázisát."*⁶

1.2 A „pursuit of happiness” első alkotmányos megjelenése

Az USA alkotmánya, nem ezzel a szóhasználattal ugyan, de külön nevesíti a preambulumban ezt a „jogot” a „*promote the general welfare*”⁷, azaz a közjó előmozdítása kifejezéssel, azzal, hogy az amerikai nép a közjó előmozdítása érdekében alkotta meg az Egyesült Államok alkotmányát. Az alkotmányok valamilyen mértékben mind reflektálnak a közjó előmozdításának szándékára, ezért a „boldogság kereséséhez való jog” vizsgálata nem csak a tengerentúli, hanem az európai alkotmányos gondolatban is szükségszerűvé válik.

Annak indokolását, hogy a közjó hogyan és miért azonosítható a boldogság keresésével a későbbiekben fejtem ki, mivel ezen azonosítás a preambulumból vett konkrét példákkal támasztható alá leginkább. Jogelméleti elhatárolás körébe illesztve pedig a dolgozat szerkezetét és logikai fonalát szétzilálná, megakasztaná a közjó elemzése. Az előbbiekre tekintettel tehát a preambulumból vizsgálata során térek ki ezen aspektus részletes elemzésére.

Történetileg és tényleges írott formában is tehát az USA-hoz köthető ezen „jog” kialakítása, megfogalmazása. A helyszín nem véletlen, hiszen a szabadságjogokat mindennél előbbre tartó természetjogi szemléletű országban a boldogság keresését széles körben kívánták biztosítani. Ez a tendencia napjainkban is megfigyelhető, például az Amerikai Legfelsőbb Bíróság előtt indult ügyben (United States v. Oakland Cannabis Buyers' Cooperative), mely vitának a célja a végstádiumú halálos betegek számára a *cannabis* használatának legalizálása.⁸ Eredetének kiléte tehát már ismert, azonban tényleges, jogi dokumentumokban való megjelenése, s jelentése még tisztázatlan.

⁶ JAMES MACGREGOR BURNS: i.m., 2, saját fordítás

⁷ Constitution of the United States - Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya. Az alkotmány szövege elérhető az Egyesült Államok Szenátusának honlapján:

http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm ((utolsó megtekintés: 2012. 10. 15. 19:10))

⁸ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának döntése az alábbi ügyszámon: 532 U.S. 483 (2001)

<http://www.law.cornell.edu/supct/html/00-151.ZO.html> ((utolsó megtekintés: 2012. 10. 15. 19:12))

1.3 Platón

A *pursuit of happiness* jeffersoni megjelenése előtt jóval, már az ókori görög bölcsek is kutatták a boldogság és az állam kapcsolatát. E téma első neves elemzője Platón volt, aki „Az Állam” című könyvében egy utópiát festett le, melyben megalkotta a tökéletes államot, beleértve az államforma kiválasztásától, az állampolgárok viselkedésén át minden lényeges területen. A mű tíz könyvre tagolódik, melynek IV. könyve kapcsolódik szorosan a témához. A nevezett könyv azzal a gondolattal indul, hogy a gondolatban megalapítható állam célja az egész államnak, mint egységnek a boldogsága. A mű szerint egy államban akkor működik az igazságosság, (ti. akkor boldogok az állam polgárai), ha mindenki a saját dolgát végzi, azt a dolgát, amire a természettől fogva a legalkalmasabb. Így mindenki csak azzal foglalkozik, amihez a legjobban ért, amely az állam legfőbb erénye lesz így. *„Az állam célja tehát, hogy biztosítsa az emberek számára a boldog, erényes életet. Az ember akkor boldog, ha [...] vele született képességei kellőképpen megvalósulhatnak.”*⁹

Adeimantos és Szókratész dialógusában Szókratész az alábbi gondolattal érvel az állam boldogságával kapcsolatban: *„Egyelőre mintázzuk meg: mi hogyan képzeljük a boldog államot, de nem úgy, hogy abból egy kis csoportot kiragadunk, s ezt tesszük boldoggá, hanem az egészet; aztán nézzük meg az ellenkezőjét. Ha éppen egy szobrot színeznénk ki, s valaki hozzánk lépne, és kifogásolná, hogy a test legszebb részeit nem a legszebb színekkel díszítjük - például a szemet, bár a legszebb, nem bíborral, hanem feketével festjük -, méltán védekezhetnénk így: „Csodálatos ember, ne gondold, hogy olyan szép szemeket kell festenünk, hogy azok már ne látsszanak szemeknek; ne kívánd ezt a többi testrésznél sem; inkább azon buzgálkodjál, hogy - megadva mindegyik résznek, ami megilleti - az egészet tegyük széppé. Így ne kényszeríts most arra bennünket, hogy olyan boldogságot adjunk az öröknek, amely őket inkább teszi mindenné, csak nem örökké. Hiszen a földműveseket uszályos ruhába is öltöztethetnénk, arannyal kicifrázhatnánk, s aztán rájuk bízhatnánk, hogy műveljék a földet kedvükre; vagy a tűz körül iszogató, lakmározó fazekasokat, korongjukat melljük téve,*

⁹ Takács Péter-Könczöl Miklós: Eszmény és valóság a politikában. Az ókori görög állambölcselet vázlata, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest 2008, 22-23

kerevetekre fektethetnénk, hogy így dolgozzanak, amikor épp kedvük szottyan, s úgy tennék boldoggá a többieket is, hogy ekképpen az egész állam boldog legyen.”¹⁰

Az ókori filozófus gondolkodásának fonalát felvéve, s kissé átültetve a mai jogi gondolkodásmódokba, azt látjuk, hogy természetjogi felfogást tükröz, korát megelőzve, Platón, hiszen az egyéni kiteljesedést kell támogatnia az államnak, az egyéni szabadságjogokat kell minél szélesebb körben biztosítania, s így, az egyének munkája által érhető el a boldogság. Azonban Platón individuális antropológiája, melyből kiindul, tehát az, hogy egyéni sajátosságok adják az ember emberi jellemzőit, hiába alakítja ki az individuális emberképet, ugyanis rejtett módon kollektivista marad, hiszen mindezen egyéni célok, képességek azért nyernek jelentőséget, mivel az eszményi, boldog állam létrejöttének alapkövei.¹¹ Erre a platóni eszmefuttatásra még több helyen visszautalok, hiszen a későbbi elhatárolások alapja itt keresendő.

1.4 Arisztotelész

Platón tanítványaként szintén sokat foglalkozott az államtudomány szerepével, annak céljaival, ám mesterével szemben ő realiztikusabb felfogású ókori tudós volt. Az államtudomány feladatát és az ahhoz vezető utat akként határozta meg, hogy *„az államtudomány a polisz számára jelöli ki a legfőbb jóhoz – vagyis a boldogsághoz – vezető utat. S mivel a köz java szerinte is megelőzi az egyéni jót, ezért államtudomány a „legfőbb és leginkább vezető tudománynak nevezhető”.*¹²

Realistább szemléletmódja abban fejeződik ki, hogy álláspontja szerint nem az eszményi állam viszonyait szüksége elemezni, hanem a valós politikai viszonyokat. Abban a kérdésben pedig egyetért mesterével, hogy az egyénnél előbbre való a közösség érdeke, tehát kollektivista személetet vall, ám kevésbé idealista, mint Platón, így ő a megvalósítható jót keresi, szemben az idillivel.

¹⁰ Platón: Az Állam (fordította: Jánosy István) Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://mek.niif.hu/03600/03629/03629.htm> (2012. 10. 15. 19:00)

¹¹ Vö. Takács Péter-Könczöl Miklós: Eszmény és valóság a politikában. Az ókori görög állambölcselet vázlata, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest 2008, 23

¹² Arisztotelészt idézi Takács Péter-Könczöl Miklós: Eszmény és valóság a politikában. Az ókori görög állambölcselet vázlata, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest 2008, 32

Arisztotelész másik fontos megállapítása, mely szerint az ember *zoón politikon*, tehát állami keretek között képes jogai teljes kiteljesítésére, csak így élhet jó életet, e kijelentés mai modern megjelenése a magyar Alaptörvényben is fellelhető, melyre az elemzés során ott is utalást teszek.

1.5 Aquinói Szent Tamás

Szent Tamás, mint az ókori bölcsek és a felvilágosodás közti időszak egyik jeles gondolkodója szintén említést tesz a közjóról (ami a későbbiekben érthetővé válva a boldogsággal azonosítható). Elmélete szerint négyféle törvényt különböztethetünk meg az örök törvényt, a természeti törvényt, az isteni törvényt és az emberi törvényt. Ezek elemzése a téma szempontjából kevésbé minősül fontosnak, ám az emberi törvény tamási megfogalmazása említésre méltó, mely szerint a törvény „*az értelem rendelkezése a közjó érdekében, melyet az fogalmaz meg, aki a közösség gondját viseli, és amelyet kihirdetnek*”.¹³ A törvényhozás jelenleg az állam feladata, akinek e törvényalkotásoknál a közjó előmozdítását kell figyelembe venni, ami az USA alkotmányának preambulumi fordulatóval összecseng, amely a boldogságkeresés alkotmányi megfogalmazásának hazája.

1.6 Az újkor és a felvilágosodás gondolatvilága

A boldogság keresésének vizsgálatánál a címben jelzett korszak elemzése megkerülhetetlen, hiszen az újkor és a felvilágosodás kora meghatározó politikai gondolkodóit is mélységében foglalkoztatta e téma. Jelen dolgozat e szerzők közül Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau és a skót Francis Hutcheson elméleteire épít.

Thomas Hobbes nézetei azért érdekesek a téma szempontjából, hiszen egy sajátos emberképet alakított ki, mely szerint az ember nem társas lény, nem *zoón politikon*, hanem egyén. Véleménye szerint az egyénre ugyan meghatározhatóak egyes végső célok, eszmények, célállapotok, de amint ezeket eléri, azonnal új célokat tűz ki maga elé, de a közösségre ilyen eszmény, például boldogság, fogalmilag kizárt, mivel a konkrét cél a közösség minden tagja

¹³Paksy Máté-Tattay Szilárd-Takács Péter: Hit, értelem, közjó. A keresztény politikai bölcsélet főbb jellemzői, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest 2008, 74

számára más és más. E felfogás jelentősen eltér a két kiemelt ókori bölcs és Aquinói Szent Tamás nézőpontjától.

Hobbes szerint az emberek egyenlők és szabadok, mindenki azt szerez meg magának, amit tud, s arra így joga is keletkezik. E állapot azonban állandó konfliktust szül („*bellum omnium contra omnes*”), de az emberek értelmes lényként megállapodásokat kötnek ezen állapot elkerülésére. E paktumok betartásának kikényszerítője az államhatalom, vagyis a Leviatán. Tehát „*a társadalmi szerződés a jogszerű közhatalom megegyezéssel való létrehozása.*”¹⁴ Az egyének a megállapodás révén egyetlen személlyé: az állammá egyesülnek. Az állam lesz maga a Leviatán, amely a békét „lebegő hatalomként” őrzi. A társadalmi szerződést mindenki köti mindenkivel, kivéve az uralkodóval, aki szuverén lesz. A szuverén részére a szerződő felek ún. „alávetéses szerződés” keretében lemondanak minden jogukról, kivéve a saját életük megvédéséhez való jogról. Hobbes elméletének érdeme véleményem szerint abban rejlik, az általa meghatározott alávetéses szerződés gondolata megfelelően alkalmazható az egy személyi uralkodó (monarchia), az egy testület (arisztokrácia), valamint az összes szerződést kötő fél (demokrácia) által gyakorolt államhatalomra, mégpedig annak az egyensúlyi tényezőnek a figyelembevételével, hogy a hatalmi egyensúly megtartását - az alábbiak szerint - minden esetben az adott szuverén feladatának tekinti. Azonban a szuverén feladata megtartani a konfliktus-nélküliség állapotát, a békét őrizz, tehát egyfajta örökös szerepet is ellát. Ebből kifolyólag, mint ahogy arra a korábbiakban utaltam a kollektív közös jót nem ismeri el, mivel csak az egyének szintjén tartja ezt értelmezhetőnek, és elméletében az állampolgárok lemondanak minden jogukról, így - ha ezt az alávetést a dolgozat témájára vonatkoztatjuk - a boldogság kereséséhez való jog sem illeti meg őket. Amennyiben viszont a szuverénnek be nem avatkozási kötelezettsége van, így az egyének is és a szuverén is úgy segíthetik elő egymás boldogulását, hogy nem avatkoznak be egymás életébe, egyén- egyén, szuverén- egyén viszonylatban sem.

Hobbes elméletének részletesebb elemzését azért véltem szükségesnek, mert az általam képviselt nézőpont, mely a későbbiekben kifejtésre kerül, eltér attól. Alapfeltevéseimben több Hobbes elméletével közös vonás is felfedezhető úgy, mint az egyéni boldogság idealizált maximumának tézise, amit elérvén az már nem lesz valódi maximum, hiszen annak helyébe

¹⁴ Takács Péter: Állam, megállapodás, jogszerűség. A társadalmi szerződés elméletei, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest 2008, 173

egy újabb maximum lép. Ugyanilyen azonos tézis az állam örökös szerepének hangsúlyozása, amely más kontextusban ugyan, de az íráskor alkotmány elemzésénél is megjelenik majd.

A felvilágosodás első nagy gondolkodója John Locke volt, akinek társadalmi szerződés elmélete más megvilágításba helyezi az állam és egyén viszonyát. Locke, szemben Hobbes-szal, úgy vélte, hogy léteznek természetes jogai az embernek, ezek az élethez, a szabadsághoz és a tulajdonhoz való jogok. Állítása szerint az *„emberek feladják a természeti állapotban élvezett szabadságuk egy részét, és [...] polgári társadalommá egyesülnek [...]”. E szerződés nem pusztán alávetési, hanem egyesülési és alávetési jellegű. Bizonyos természetes jogokat ugyanis a szerződők nem adnak fel.*¹⁵ Locke szerint e természetes jogok hatékony védelme a közjó által valósítható meg. *„A közjó - az egyén életének, javainak és szabadságának biztonsága”.*¹⁶ A társadalmi szerződés elméletében Locke hangsúlyozza a politikai biztosítékok fontos szerepét a szuverénnel szemben. A hobbes-i elmélettől eltérően Locke felfogásában a kormányzat, a szuverén hatalmának eredete nem joglemondás, hanem jogát ruházás, egy megbízás. A megbízás jellegéből adódik, hogy bizalmi viszonyon alapul, s ennek elvesztése esetén a szuverén elmozdítható. Ezen elmélet Hobbes-hoz képest előbbre mutató, hiszen nem tekinti korlátlannak, abszolútnak a szuverén hatalmát. Viszont Locke több feladatot is hárít a szuverénre, mint Hobbes, aki szerint pusztán örökösnek kell a megállapodás általi biztonság állapota felett.

E szemléletmód témám szempontjából azért tekinthető kiemelkedően fontosnak, hiszen az amerikai alkotmányozás során a locke-i három pillér (élet-szabadság-tulajdon) elvét átvették, azzal a számottevő különbséggel, hogy a tulajdon, mint harmadik pillér helyett a boldogság keresése került beemelésre az alkotmányba. Így Locke utolsó pillérének kicserélése egy új elv életre hívását tette lehetővé, amely - a *pursuit of happiness* - dolgozatom témája.

Jean-Jacques Rousseau *„A társadalmi szerződésről, avagy a politikai jog elvei”*¹⁷ című munkájában alkotta meg a népszuverenitás elméletét, amelynek kiindulópontja, hogy a kezdetekkor a társadalom minden tagja szabad és egyenlő, ez az ősalapot. Ebben az ősi rendben pedig a legteljesebb béke állapota honol. E felfogás merőben más, mint a Hobbes

¹⁵ Takács Péter: Állam, megállapodás, jogszerűség. A társadalmi szerződés elméletei, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentzség Könyvkiadója Budapest 2008, 180

¹⁶ Uo.

¹⁷ Takács Péter: Állam, megállapodás, jogszerűség. A társadalmi szerződés elméletei, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentzség Könyvkiadója Budapest 2008, 182

vagy Locke által felvázoltak. Ezt az idilli béke-állapotot nevezi Rousseau a „*boldogság korszakának*”. Ebből az állapotból a természeti hatások, illetve az emberi természet egyre növekvő szükségletei kimozdították az embert, így indult el a mostani fejlődés az emberiség tekintetében, mind társadalmi, mind erkölcsi szinten. A francia gondolkodó társadalmi szerződési elmélete ennek a társadalmi fejlődésnek - szerinte - rossz irányát kívánja másfelé terelni, egyfajta alternatívát biztosítani. Szerződéselméletének alapja, hogy a megegyezés egy megállapodáson alapul, alávetés nélküli egyesülés. „*Minden személy, valamennyi képességével együtt az általános akarat legfőbb irányítása alatt egyesül és mindenkit testületileg az összesség elkülöníthetetlen részévé*” fogad az elmélet.¹⁸ Ebben a társadalmi szerződésben a tagok lemondanak minden jogukról, de nem egy külső hatalom számára, hanem kvázi maguk - pontosabban egy kollektív személy - számára, aki nem más, mint a nép. Ez a népszuverenitás elmélete. Rousseau elméletében a főhatalom gyakorlása kizárólag közvetlen demokrácia útján valósítható meg, amelyet abszolútnak tekint. Elméletének egyik sokat bírált pontja, hogy álláspontja szerint „*az állam révén ugyanis a közösség tagjainak a közérdekkel nem feltétlenül egybeeső magánérdekeit nem lehet érvényesíteni.*”¹⁹ E megfogalmazás a XX. századi totalitárius politikai rendszerek sajátja volt, amely rendszerek okkal elítélendők, mindazonáltal leszögezendő, hogy Rousseau megállapításai - megalkotásukkor - nem ilyen deformált politikai rendszer kialakítását szorgalmazták.

Rousseau szerződéselméletének dolgozatokra ható gondolata, mely szerint a főhatalom oszthatatlan és mindig a köz javára cselekszik. Az állam célja tehát, a közjó (a boldogság állapotának) elérése, amely e téren egybeesik az azt alkotó egyének végcéljával is. A törvényalkotás, melyet a nép erősít meg szintén a célt szolgálja, hogy a köz érdekét az államhatalom a legmegfelelőbben tudja kifejezni.

Végül, de nem utolsó sorban a skót Francis Hutcheson egy mondatát szeretném kiemelni, mely szerint a „*boldogság keresése egyben a nyomorúságok elkerülését jelenti.*”²⁰ A Hutchesont idéző MacGregor Burns szerint John Locke angol filozófus, a fenti gondolatok mellett olyan tartalommal látta el a boldogság keresésének pillérét, mely szerint ez az emberi

¹⁸ Takács Péter: Állam, megállapodás, jogszerűség. A társadalmi szerződés elméletei, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentzség Könyvkiadója Budapest 2008, 184

¹⁹ Takács Péter: Állam, megállapodás, jogszerűség. A társadalmi szerződés elméletei, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentzség Könyvkiadója Budapest 2008, 187

²⁰ „*pursuing happiness and eschewing misery*”, saját fordításban. JAMES MACGREGOR BURNS: Transforming Leadership. Grove Press, 2004, 2.

lét küzdelmét jelenti abból a célból, hogy megváltoztassa saját magát, illetve az őt körülvevő világot.²¹

Az ókor, illetve az újkor és a felvilágosodás korának nagy gondolkodói államról alkotott elméleteinek bemutatása, elemzése elengedhetetlen, hiszen a későbbi, általam kidolgozott jogelméleti váz legfontosabb elemeinek alapjait e korok kiváló tudósai fektették le, melyeket a tudomány azóta is alakít, formál. Mindemellett jelentőségük abban is rejlik, hogy átvitt értelemben ugyan, de a boldogság keresésének témájával már annak tényleges megjelenése előtt is mélységében foglalkoztak.

²¹ JAMES MACGREGOR BURNS: Transforming Leadership. Grove Press, 2004, 2.

2. „A boldogságkeresés” és a boldogulás jogi koordinátarendszerének meghatározása

Mit is jelent a boldogság jogi megközelítésben? Szűkebb értelemben esetleg a boldogulás, mint a boldogság eléréshez szükséges eszköz hatékony biztosítását az állam részéről, vagy tágabban értelmezve a boldogság, mint államcél, csupán egy idealizált célzat?

A boldogság kereséséhez szükséges eszközök biztosítása az alkotmányon keresztül az állam által meghatározott államcélként foghatók fel, mely szerint a boldogság értéktartalmának valamely preambulumi megjelenítése azt a célt szolgálja, hogy annak alapján a tételes normaszövegben az alapjogokon keresztül mindenki elérhesse, amit akar, amely saját szubjektív boldogságához szükséges, ehhez *quasi* eszközként alkalmazván a boldogulást elősegítő alapjogokat. (például többek között az emberi méltósághoz való jog elemeként említett önmegvalósítás, kiteljesedés joga tehát közvetlenül kapcsolódik a boldogság kereséséhez való joghoz, illetve, ahogy azt a későbbiekben bizonyítjuk, a boldoguláshoz való joghoz is.)

A boldogságot a boldogulástól egy vékony réteg választja el, mely szerint a boldogulás, az adott (jogi) körülmények közötti minimum eszközök megteremtése (ti. megfelelés a polgárok elvárásainak), amelyhez az államnak a lehetőségei szerint minél több segítséget kell nyújtania az egyén számára, a boldogság pedig az az idealizált maximum szint, melynek elérése csak egy tökéletes társadalomban valósulhatna meg, ahol a lehetőségek erre adottak, illetve, ahol az egyén mindezeket felméri, s azokat ki is használja. E sorok kapcsolódnak Platón gondolataihoz, mely szerint, ha az egyén számára biztosítjuk a minimális szabadságjogokat, s hagyjuk őket kiteljesedni, úgy egyre közelebb kerülhetnek a boldogsághoz, hozzásegítve ezzel saját államukat a tökéletes állam utópiájához. Emellett a boldogság, mint idealizált maximum, amely sosem érhető el, hiszen azonnal változik, amint az egyén eléri, már Hobbes emberképében is kirajzolódik.

Ilyen felfogás keretében kijelenthetjük, hogy az állam által az alapjogok, ezen eszme hatása alatt, fokozott és figyelmes érvényre juttatása egy kötelezettség, melynek végső célja a boldogság keresésének, mint államcélnak a minél szélesebb körű biztosítása az egyének számára. Így e két jogilag nehezen megközelíthető fogalom eszköz-cél viszonyba kerül egymással.

Más megközelítést alkalmazva a rendszer holista, illetőleg redukcionista szemlélettel is elemezhető. A holista nézőpont jellemzője az absztrakciókban való gondolkodás, az ilyen típusú berendezkedés az „egészből” kiindulva jut el a konkrétig, tehát a holista megközelítés esetén az államcél, a boldogság keresése, illetve annak elérése az elsődleges. Az, hogy ez a „bújtatott” államcél az alapjogokon tud konkrétan érvényesülni a joggyakorlatban, csupán másodlagos egy tisztán holisztikus megközelítés esetén.²²

A redukcionista felfogás, mely szemléletét tekintve a másik végéről kezdi az építkezést, épphogy azt vallaná, hogy a boldogulás a fő szempont, így jelenik meg a jogrendben ez az eszme, bár később, egy magasztosabb cél, a boldogsághoz való jutás motiválhatja az egyes alapjogok működését, biztosítását, alkalmazását. A redukcionizmus alapján tehát a boldogulás, mint eszköz, ami lényegesebb, és az idealizált maximum, a boldogság elérése másodlagos. Ehhez a megközelítéshez szintén kapcsolódnak Platón szavai, melyek szerint, az egyén számára biztosított legszélesebb szabadságjogok útján az egyén kiteljesedik, így tehát a boldogulás, mint eszköz tökéletesen működik. Az eszköz hibátlan működése, az egyének önmegvalósítása, önkifejezése (melyek az élet és emberi méltóság anyajogából levezetett alapjogok), révén később elérhető az idealizált boldogság az egyén számára, s ezáltal jutunk el a tökéletes és boldog államig (ti. „a bujtatott államcél”) megvalósulásáig. Ez a tisztán redukcionista nézőpont éppúgy nem életképes, mint ahogy a tisztán holista álláspont sem az.

A fentiek alapján tehát a boldogság, illetve annak keresése az az államcél, mely megjelenik az alkotmányokban, *in concreto* a preambulumokban, s talán esetleg az alkotmányok tételes szövegének soraiban is. Biztosítani kell a társadalom minden tagja számára, s ennek eszközeként az állam elősegíti a boldogulást, egyes alapjogok szabályozásán keresztül.

A két felfogás (mármint a holista és a redukcionista) kiegészíti egymást, s egyfajta vegyes értelmezést tartok helyesnek, melyben a preambulum, „bújtatott” államcélként definiálja a boldogság keresését, a jogalkotás és jogalkalmazás egyik *quasi* szellemi mozgatórugójaként, ugyanakkor szem előtt tartva az egyes alapjogok biztosítása során, hogy e államcélig, csak a boldogulás útján juthatnak el a társadalom egyes tagjai.

²² Csink hasonló megközelítéseket alkalmaz az alkotmányértelmezés elméletének megvilágításában. Vö. CSINK LÓRÁNT - FRÖHLICH JOHANNA: Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről, Gondolat, Budapest, 2012, 101-109

3. A preambulumok és a boldogság keresése. A boldogságkeresés és egyéb alkotmányos értékek, alapjogok viszonya.

3.1 A preambulumok szerepe az alkotmányokban

A „boldogság kereséséhez való jog” kontinentális jogban való megjelenítésének helye véleményem szerint egyes preambulumokban érhetőek tetten, mert egy alkotmányban a preambulum határozza meg az alkotmányok szellemiségét, az eszméket, célokat, melyek által vezérelve született a dokumentum, kifejezik a nemzetfelfogást, az alkotmányi szinten védendő nemzeti értékeket. (Funkciójukat tekintve értelmezési segédletként vannak jelen az alkotmány szövegében.²³)

A preambulumok szerkezeti elemei közül - melyek az önmeghatározás, a jogalkotói hatalom eredetére, esetleg terjedelmére, illetve tárgyára (mandátum) tett utalás, a célok és értékek deklarálása, történelmi narratíva és egyéb elemek (például Istenre való utalás)²⁴ - ezen eszme a célok és értékek deklarálásában, illetve a történelmi narratíva esetén jelenhet meg.²⁵

Megállapításom szerint tehát a preambulumok azok az alkotmányos értékhordozók, melyek definiálják az alkotmányok értéktartalmát, a jogállami berendezkedést, valamint az államcélok és a tételes alkotmányi szabályozás alapját adó szellemiséget, és tartalmazzák ezen belül a boldogság keresésére való utalást.

Ahhoz, hogy be tudjam mutatni és le tudjam példákon keresztül vezetni, hogy miként jelenik meg a „boldogság kereséséhez való jog” preambulumokban megjelenő értéktartalma az egyes nemzeti alkotmányok tételes normaszövegében, szükséges volt megteremteni egy jogi koordinátarendszert, melyet az alábbiakban kellő részletességgel kimunkáltam, s elemeztem. Az eszmetörténeti részben már utaltam arra, hogy e koordinátarendszer komplementere az angolszász és a kontinentális jog összehasonlításában a közjó fogalmának definiálása, valamint distinkció megtétele a két közjó-fogalom és a mögöttük húzódó felfogások között. Írország preambulumának elemzésekor ennek bemutatására is sor kerül.

²³ 44/1998 (X. 14.) ABH

²⁴ SÜLYÖK MÁRTON - TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: Preambulum, JAKAB ANDRÁS (szerk.): Az Alkotmány kommentárja. Századvég, Budapest, 2009, 91.

²⁵ Alkotmányos hátraarc - A Republikon Intézet összehasonlító elemzése az EU-27-ek alkotmányának preambulumairól http://www.republikon.hu/upload/5000175/Ri_preambulum.pdf

3.2 A boldogság keresésének megjelenése Európán és USA-n kívül

Kutatásom az Európai Unió tagállamai mellett az USA, valamint a világ más olyan jogrendszerei terjedt ki, melynek alkotmányaiban fellelhető a boldogság keresése. Az EU 27 tagállamának alkotmányait áttanulmányozva, főként az ír, illetve a spanyol alkotmányok tették magukévá ezen eszmét, de világszerte is számos más példát találunk egyes preambulumokban.²⁶

Áttérve a világ egyéb kontinensein található országokra, elsőként Brazíliát említeném. A dél-amerikai országban 2011-ben benyújtottak egy tervezetet az alkotmány módosítására, melyet ugyan a Szenátus elfogadott, de a további szűrőn nem ment át, így csak tervezet maradt. Ámde figyelemre méltó, hogy egy fejlődő, erősödő gazdasági hatalom területén komoly jogi lépésekig jutott a boldogság keresésének alkotmányi szinten való rögzítése. Itt fontos kiemelni, hogy a brazil szemlélet másik oldalról közelítette meg ezt a kérdéskört, hiszen ott elidegeníthetetlen emberi jogként (alapjogként) került be az alkotmányba, míg álláspontom szerint a boldogság keresése elsődlegesen „bújtatott” államcél. A brazil példa mellett említhetném a japán, illetve a dél-koreai alkotmányokat is, ahol szintén elidegeníthetetlen alapjogként definiálják a boldogság kereséséhez való jogot.²⁷²⁸

Az előbbi három ország mellett érdemes megemlíteni Bhután-t is, mely a világon elsőként vezette be nemzeti össz-boldogság (*gross national happiness*, továbbiakban: GNH) mérését. A GNH mérése alapján kijelenthető, hogy a boldogság keresésének szellemisége befolyással bírhat az egyének boldogságára, hiszen a statisztika szerint USA és Írország, ahol a boldogság keresésének szellemisége leginkább áthatja az alkotmányt, az igen előkelő 23., illetőleg 11. helyet foglalják el az országok rangsorában.²⁹ (*Kapcsolódó szemléltető ábrát ld. a Mellékletben.*)

Térjünk vissza a világ különböző pontjairól az „öreg kontinensen” lévő Unió tagállamainak alkotmányaihoz, s azok preambulumainak és alapjogi katalógusainak elemzéséhez. Elsőként

²⁶ Az ír, spanyol alkotmányt, illetve magyar Alaptörvényt később részletesen elemzem, ezért itt több szó nem esik róluk.

²⁷ Alkotmányos joga lesz a braziloknak boldog lenni (mti/ap hír), <http://eletmod.transindex.ro/?hir=14754> (2012. 10. 15. 19:40)

²⁸ A brit kormány nemrég részletezte azt a nagyszabású tervet, amelynek keretében kísérletet tesznek az állampolgárok általános jóllétének felmérésére. (ld. 15. lj.)

²⁹ Forrás: Adrian White kutatása (University of Leicester, England, 2006), http://www.eurekalert.org/pub_releases/2006-07/uol-uol072706.php (2012. 10. 15. 19:40)

nézzük meg az ír, majd a spanyol alkotmány ide vonatkozó részeit, zárásként pedig vizsgáljuk meg, vajon a magyar Alaptörvény tartalmazza-e a boldogság keresését „bújtatott” államcélként, avagy sem.

3.3 Az ír alkotmány

Az ír alkotmány elfogadásában közrejátszott az ország történelme, különös tekintettel a XIX. század végi, XX. század eleji elszakadási kísérletekre, s végül a függetlenség kivívására. Érvelhetnénk azzal is, hogy az ír nép boldogságának keresése körében próbálta kivívni függetlenségét, és ilyen górcső alatt is vizsgálhatnánk az alkotmányozás folyamatát, azonban jelen dolgozatnak alkotmánytörténeti elemzés nem szűken értelmezett tárgya, s ezért a további vizsgálattól eltekintek. *„1922-ben létrejött a Szabad Ír Állam, mely már domíniumi státusba került. Írország 1937-ben kivívta függetlenségét, s ugyanebben az évben, július 1-jén népszavazással elfogadták az állam alkotmányát, 1937. december 29-én lépett hatályba.”*³⁰ Ezt követően számos módosításon esett át az alkotmány, de mai napig hatályban van. Az ír alkotmány preambuluma és alapjogi katalógusa számos fontos információt rejt a boldogság keresésének - általunk „bújtatott” államcélként - való elemzéséhez.

3.3.1 Az ír preambulum és a boldogság keresése. A közjó fogalmának kétféle értelmezése.

Mint ahogy a korábbi fejezetben utaltam rá a boldogság keresésének kontinentális jogi megjelenése a közjó fogalmában keresendő. A közjó azonban kétféleképpen is értelmezhető, ezért ennek elhatárolása elengedhetetlen, ámde, a fentiek alapján ennek - a rendszerünkben - itt Írország nemzeti alkotmányának preambuluma elemzése során kerül sor.

Elsőként ki kell emelnünk, hogy a boldogság keresése miként jelenik meg a preambulumban: *„keresve a megfontoltság, igazság és jótékonyág elvein keresztül a közjó érvényesülését, az egyén méltóságának és szabadságának biztosítását, a társadalmi igazság elérését”*.³¹ E rövid idézet tökéletesen illeszkedik az eddig felvázoltakba. Preambulumban való elhelyezkedése végett kifejezi az ír állam fő eszméjét, célját a jogrend kialakítása, fenntartása felé.

³⁰ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ - BADÓ ATTILA (szerk.): Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005. 485

³¹ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ - BADÓ ATTILA i. m. 489. Megjegyzés: az igazságosság, mint tényező már a dolgozat elején idézett Platónnál is fontos volt a boldog állam gondolkörében.

Láthatóan, mint ahogy arra korábban is utaltam, s a későbbi alkotmányok bizonyítani is fogják, a boldogság keresése *expressis verbis* nem jelenik meg sem az USA alkotmányában, sem az Európai Unió tagállamainak alkotmányaiban, úgy azonban igen, hogy – álláspontom szerint - a boldogság keresése, mint alkotmányos érték azonosítható a közjó fogalmával. E kijelentésem alátámasztására a fenti idézet átfogóbb elemzése szükséges. Eszerint a közjó, egy olyan vezérelv, melynek tükrében szükséges (de nem kötelező) értelmezni az alkotmányt, s ehhez igazítani a jogalkotást és a jogalkalmazást. Emellett, a fenti elméleti jogi koordinátarendszerre visszautalva, a *közjó érvényesülése* a boldogság keresésének biztosítása, (idealizált célzat, „bújtatót” államcél). Ha minden jogszabály az ír jogrendben ennek megfelelne, valamint a joggyakorlat a preambulumban hordozott értéktartalomnak megfelelően működne, akkor megvalósulhatna a platóni tökéletes állam, amely a boldogságot biztosítaná. Ez azonban, mint államcél, magába kell, hogy foglalja a boldogulást segítő alapjogokat, mint eszközöket, hiszen e nélkül az egyén nem érhetné el a boldogságot. A Locke és egyéb felvilágosult gondolkodók által felépített individualista értékrend ideáljára alapozott szabadelvű társadalommodell sem valósulhatna meg (akárcsak a platóni tökéletes állam), ha a közjó nem hatná át az alapjogokat, az államszervezetet, s így nem biztosítaná a boldogulást, amely eszköze a boldogság célzatának.

A jogi koordinátarendszer másik nézőpontja a holista-redukcionista viszony. Itt holista szempontból egy absztrakt államcélként értékelhetjük a közjó érvényesülését. Ám itt sem szabad elfelejteni a vegyes rendszer sajátosságaiból adódóan, hogy a redukcionizmus is hatást gyakorol, hiszen a közjó érvényesülése egy üres frázis maradna, ha nem hatná át e kifejezés az ír alkotmány alapjogi katalógusát is, mint például az oktatás, a család területét, a magántulajdon védelméhez való jogot (az ír alkotmány alapjogi katalógusát később részletesen vizsgálom). Ezáltal válik teljessé a korábbi elméleti váz, mely szerint a boldogulást, az eszközt, az alapjogok hivatottak adni, míg az államcél, a boldogságot, a preambulumok közvetítik a társadalom felé, s mindez a kontinentális jogban a közjó érvényre juttatásával érhető el.

Azonban, tekintettel e „jog” angolszász eredetére nem szabad azonos tartalmúnak tekintenünk a közjó kontinentális fogalmát, illetve Jefferson által megfogalmazott társadalmi közjó koncepcióját. Az angolszász jogrendszerek erősen individualisztikusak, így a jeffersoni társadalmi közjó akként értelmezhető, hogy az állam kötelessége annak biztosítása, hogy az egyén kiteljesedhessen. Ennek egyik módja az alapjogok (és alapvető szabadságok) - mint

boldoguláshoz szükséges eszközök - széleskörű biztosítása, amely által maguk az egyének mozdítják elő életüket saját boldogulásuk eszközei által a saját boldogságuk, mint célzat, felé az életüket, így elősegítve a társadalmi közjó elérését és fenntartását saját maguk és utódaik számára.³² Így e rendszer a kollektívizmust háttérbe szorítva az individuumok által látja biztosítva a társadalmi közjót.

A kontinentális jog egyes országaiban ezzel szemben, főként a konzervatív értékrendű államokban, a kollektívizmuson keresztül jutunk el oda, hogy a személy számára az állam biztosítani próbálja a közjót. Mindezt úgy kell értelmezni, hogy a közjó nélkülözhetetlen feltétele az egyéni jó elérésének. Ellenben, amennyiben a közjó konfliktusba kerül az egyéni jóval, úgy a közjó előbbre való, hiszen a boldogság, mint cél elérése élvez primátust. Mivel dolgozatom témája a kontinentális jogrendszerekre irányul, tehát e kontextusban vizsgálódom, így a fentiek tükrében, a közjót azonosítom a boldogsággal, az állam pedig a közjó előtérbe helyezésével a boldogság keresését, mint államcél fejezi ki. Ez a felfogás elsőre eltérőnek tűnik a Platón által képviselttől, ám lényegét tekintve mégis szinte ugyanazt jelenti. Tekintettel arra, hogy szerinte is az állami közjó lesz végül fontosabb, a kollektívizmus, hiába alkotja meg ő maga az individualista emberképet. Ugyanis az egyének, mint individuumok, akik a saját boldogulásukat használják fel a boldogság eléréséhez, alkotják meg végül a tökéletes (boldog) államot.

A felvilágosodás eszmerendszerében szintén a természetjogi alapok lelhetők fel, melyben szintén az egyénre terelődik a hangsúly, s ezáltal a közjó megteremtése is. Ezzel szemben a kontinentális jogrendszerekben meghonosodott közjó-fogalomban az államé a fő feladat. Ő kívánja meg a célzatot megteremteni (a tökéletes államot maga létrehozni), s ehhez kell az egyének közreműködése. A preambulumot, mint értelmezési segédletet felhívva, tehát elhatárolhatóak egymástól a közjó eltérő jogrendszereiben kialakult eltérő jelentésük, valamint tetten érhető a boldogság keresése a közjó fogalmában.

Tovább folytatva a fejezet szűken vett tárgyát, az íráskor alkotmány elemzését, fordítsuk figyelmünket az íráskor preambulum történelmi narratívájára, amely szerint: „*alázatosan elismerve*

³² Az amerikai alkotmányban a közjó biztosításának célzata a szabadság áldásának a nép saját javára és az utókor javára való biztosítása. („*We the people [...] in order to [...] promote the general welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution.*”) Constitution of the United States - Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm

kötelezettségeinket a mi Urunk, Jézus Krisztus felé, aki átsegítette atyáinkat évszázados megpróbáltatásaikon, hálásan emlékezve hősie és lankadatlan küzdelmükre, hogy visszanyerjék Nemzetünk jogos függetlenségét.” „A legszentebb Szentháromság Isten nevében” valamint a *„alázatosan elismerve kötelezettségeinket a mi Urunk, Jézus Krisztus felé”* fordulatok *invocatio dei*-ként (Istenre való utalás) is értelmezhetőek. Ez a fajta mély vallásosság híven példáz egyfajta boldogság-centrikus értékrendszert, amelyet az alkotmány maga megfelelően közvetít.³³

3.3.3 Az ír alapjogi katalógus a boldogság keresése tükrében

A preambulum szellemi kifejező erejének és a szerkezeti elemeinek elemzését követően érdemes az alapjogi katalógust is áttekinteni, mivel az ír alapjogokat áthatja a preambulumban megjelölt boldogság keresésének célzata, így az alapjogok betöltik a korábbiakban általam felvázolt elméletet, mely szerint a boldogulás, mint eszköz szerepét töltik be. Az alapjogok azonban a dolgozatban másodlagos szerepet kapnak, mivel dolgozatom elsődleges kutatási területei a preambulumok, így az alapjogi katalógusban foglaltakat nem teljes körűen elemzem. Ellenben bemutatások az előbb említett okok miatt elengedhetetlen. Ebben a részben konkrét példákon keresztül bizonyítom be a kimunkált elmélet gyakorlati megvalósulását.

Az ír alkotmány 40-45. cikke fogalmazza meg az alapjogokat „Alapvető jogok” címszó alatt. Szerkezetileg az alkotmány utolsó harmadában kaptak helyet az alapjogok, utánuk az alkotmány módosítására, a népszavazásra, és az alkotmány hatályon kívül helyezésére, valamint a jogfolytonosságra vonatkozó rendelkezések találhatók.

Hat kategóriába sorolja az alapjogokat az írek alaptörvénye. E hat kategória: személyhez fűződő jogok, család, oktatás, magántulajdon, vallás, valamint szociális politikára vonatkozó alapelvek. Mindegyik kategóriában tetten érhető, a „bújtatott” államcélként értelmezett boldogság keresésének joga, ám itt ez csak másodlagos, hiszen az alapjogok pusztán eszközök a boldogság kereséséhez, hiszen (a korábban felvázolt jogi koordinátarendszer alapján) ezek biztosítják a boldogulást, mely által juthatunk a preambulumban meghatározott célzathoz.

³³ Vö. SÜLYOK MÁRTON - TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: i. m. 93.

Jól példázza tehát az ír alkotmány a holista és redukcionista felfogás keveredését, vegyes rendszerét, hiszen a preambulum a holista felfogás szerint a szellemiséget, az absztrakciót részesíti előnyben. E szemlélet kifejezésére a preambulum a legtökéletesebb jogi eszköz. Ellenben az alapjogok terén már inkább a redukcionizmus érvényesül, ahol a távoli célzat háttérbe szorul a boldogulással szemben.

A továbbiakban az egyes alapjogi kategóriákon keresztül szemléltetem ezen eszme megjelenését.

Elsőként fontos meghatározni, hogy miket tekintünk személyhez fűződő jogoknak. Ide sorolja az alkotmány az élethez való jogot, a törvény előtti egyenlőséget, azt az elvet, mely szerint személyi szabadságától senki sem fosztható meg a törvényben meghatározott eseteken kívül, a magánlakás sérthetetlenségét, a véleménynyilvánítás szabadságát, a szabad egyesüléshez és gyülekezéshez való jogot, valamint a „*meg nem születettek élethez való jogát, figyelembe véve az anya egyenlő élethez való jogát*”. A felsorolt alapvető emberi jogok mind fontos elemei az ember mindennapi boldogulásának. Amennyiben bármelyik a fent említettek közül csorbul, úgy az ember boldogulását nehezíti, így nem érhető el, sőt nem is közelíthető meg a boldogság, mint végső célzat. Mindegyik alapjog megfelelő formájú és mértékű érvényesülése kulcsfontosságú a boldogulás, s ezáltal a boldogság eléréséhez.

Példaként említve a diktatórikus állami irányítást, amelynek keretében a személyi szabadság elvonása nem függ a törvényben leírtaktól, az ember boldogulása ellehetetlenül, hiszen kiszámíthatatlan jogi és szociális környezetbe kerül, ahol nem a boldogság lesz a végső célzata a cselekményeinek, hanem a Hobbes-nál is már megjelenő túlélés és biztonság állapota. A biztonság érzete, mely kapcsolódik a fenti példához is, mint társadalmi jellemző, szintén elengedhetetlen az ember boldogulásához, hiszen amennyiben ez hiányzik, a polgárok nem igyekeznek egyéb jogaikat érvényesíteni, hanem már meglévő értékeik védelmére törekszenek és létrejön a *bellum omnium contra omnes* állapota, amelyben az államnak, mint leviatánnak csak a rendet kell megtartania saját hatalmának megőrzése végett.³⁴

³⁴ A magyar Alaptörvény XIX. cikkében a szociális biztonságra való törekvést fogalmazza meg államcélként, amely megvalósulásában való támogatást a közösség számára hasznos tevékenység mértékéhez és jellegéhez igazítja. A biztonság tehát a boldogság keresése és a boldogulás viszonylatában nem csak a személyi szabadság biztosítását jelenti, hanem a szociális biztonság előmozdítását is.

A véleménynyilvánítás szabadságának csorbulása más oldalról közelíti meg a boldogságot. Az emberek boldogulásához szükséges, hogy véleményüket kifejtsek, így juttatva kifejezésre gondolataikat, akaratukat. A népszuverenitás, mint a demokráciák egyik alappillére, ez úton tud leginkább érvényesülni, hiszen a politikai beszéd, a kritikák megfogalmazásának lehetősége mind a véleménynyilvánítás körébe tartozó jogok az állampolgárok számára. Az emberek boldogulásnak egyik legfőbb eszköze ez, hiszen ez magába foglalhatja az önkifejezés, önmegvalósítás szabadságát is (ld. fent), mely a boldogság, mint végső cél, eléréséhez a talán a legmegfelelőbb út.

A fenti alapjogok közül rendkívül fontos kiemelni az anya, illetve a meg nem születettek (egyenlő) élethez való jogának ütközését. Az erősen vallásos Írországban a társadalom tagjainak mindennapjaira jelentősen mértékben kihatnak a hasonlóan szembenálló érték-felfogások. Elvi kérdés, hogy engedélyezhető-e az abortusz, tehát elvehető-e egy emberi élet, illetve, mikortól tekinthető emberi lénynek a magzat?

E válaszok megadására egy másik dolgozat teljes terjedelme is kevés lehet, így itt arra térnék ki, hogy az anya, illetve a magzat boldogságnak, boldogulásának ütközése során hogyan értelmezhetjük ezeket. Elsőként kiemelendő, hogy a katolikus egyház szerint bűn a magzat elvetetése, tehát az abortusz, így Írországban ez tiltott.³⁵ Ezt kiküszöbölve az ír nők, akik abortuszt szerettek volna végeztetni magukon, elutaztak Angliába, ahol legális, s ott végeztették el a műtétet. E gyakorlat arra indította az ír parlamentet, az Oireachtas-t, hogy 1992-ben egy három kérdésből álló alkotmánymódosítás bocsássonak, a magzati élettel kapcsolatban, kötelező népszavazásra. A szavazók úgy döntöttek, hogy az anyáknak joguk van elutazni külföldre elutazni, s ott elvégeztetni a műtétet, hiszen az utazáshoz való jogot nem korlátozhatja az abortusz tiltásáról szóló törvény. Emellett kérdés volt, hogy annak ellenére, hogy Írországban tiltott az abortusz, lehet-e reklámozni az állam területén belül, hogy más államokban legálisan végezhető az abortusz. A népszavazás eredménye alapján ez szintén megengedett, hiszen az információszabadságot nem lehet korlátozni a magzati élet által.³⁶

³⁵ Az ír Legfelsőbb Bíróság előtti ügyben 1992-ben engedélyezték a terhes nők számára az abortusz elvégzését, de kizárólag abban az esetben, ha életük a terhesség miatt került veszélybe, beleértve ebbe az öngyilkosság elkövetésének veszélyét is. [A.G. v. X [1992] IESC 1; [1992] 1 IR 1 (5th March, 1992)]. Ennek alapján nyerhet értelmet számunkra az a később részletezett ír alkotmánymódosítás, amely liberalizálta az abortusz-szabályozást a mozgás szabadságának elismerésével.

³⁶ HALMAI GÁBOR – TÓTH GÁBOR ATTILA (szerk.): Emberi jogok. Osiris, Budapest, 2003. 337.

A fentiekből leszűrhető, hogy az anya boldogulását az alkotmány nem úgy segíti elő, hogy engedélyezi az abortuszt, szembemenvén a vallás szigorú szabályaival, hanem egyéb alapjogok útján kívánja megteremteni a lehetőséget arra, hogy az anya boldogulását elősegítse, s ezáltal ne fossza meg őt annak lehetőségétől, hogy a saját boldogságának keresését folytathassa.

A magzat szempontjából értékelve a kérdéskört már más a helyzet. A magzat ugyan emberi lénynek tekintendő az egyház szerint, s mivel az alkotmány a preambulumban kifejezi mélyen vallásos mivoltát, így amikor azt mondja a tételes szöveg, hogy *„minden állampolgár, mint emberi lény a törvény előtt egyenlő”*, akkor ezt a magzatra is értenünk kell. Ebben az esetben azonban a magzatnak az alkotmány ugyan elvi szinten biztosítja a boldogulását, ami kezdetben az élve születés lehetősége, később pedig a saját boldogságának keresése, de gyakorlatilag az anya boldogulása előbbre való lesz, hiszen az utazáshoz való jog útján megfosztja a magzatot a boldogság keresésének lehetőségétől azért, hogy saját boldogságát kereshesse. (Figyelemmel kell lennünk azonban arra a tényre, hogy az anya és a magzat élethez való jogát egyenlőként deklarálja az alaptörvény.) A személyhez fűződő jogok kapcsolata a boldogság kereséséhez, boldoguláshoz álláspontom szerint ekként értelmezendő.

A második alapjogi csoport „A Család” címet viseli. E körben definiálja a család fogalmát, s annak szerepét az ír jogrendben, a nők társadalomban betöltött helyét, valamint a házasság intézményének, s annak felbontásának okait. A boldogság keresése e részen belül a következő módon jut kifejezésre: *„az állam elismeri, hogy a nők az otthonteremtésben betöltött szerepükkel olyan támogatást adnak az államnak, amely nélkül a közjó nem érhető el.”*

Az idézett rendelkezés alapján kijelenthető, hogy a társadalmi boldogság, a közjó (ti. a platóni tökéletes állam) nem érhető el a nők szerepvállalása nélkül, mely szerepet azonban az alkotmány a család területén az otthonteremtésben (mint értékteremtő munkában) definiálja.

Az alkotmány soron következő albekezdésével válik e gondolat érdekessé, mely szerint a nők ne kényszerüljenek munkába gazdasági okból, hogy a család fenntartásába besegítsenek, s ezzel elhanyagolják, elsődleges, otthonteremtő szerepük. Szintén egy másik tudományos munka alapját képezhetné ez a felvetés, mely szerint e sorok alapján a nő csak akkor vállaljon munkát, ha ő ezt szeretné, a saját boldogságának célja vezérli, s nem akkor, ha a megélhetéshez szükséges. Hiszen célja az államnak elkerülni az olyan női munkavállalókat,

akik „*anyagi okból*” vállalnak munkát, ezzel kockáztatva az alkotmány által védett család és otthon fenntartásának biztonságát.

Tekintettel arra, hogy a preambulumok vizsgálata a fő témája dolgozatomnak már csupán két alapjogi kategória rövid ismertetésére térnek ki az ír kontextusban, az oktatás és a vallás tekintetében.

Az oktatás terén a társadalom érdeke az elsődleges az ír alkotmányban. A boldogság, mint cél itt előbbre való az egyén boldogulásánál. Mindez kiolvasható az szövegből, ha összevetjük a 42. cikk (3) bekezdésének 1. és 2. alpontját, valamint a (4)-(5) bekezdéseket. Az összevetésből kiderül, hogy az alkotmány biztosítja a szülőknek azon jogát, hogy gyermeküket „*meggyőződésük és törvényes lehetőségeik*” alapján bármilyen iskolába beíráthassák. Ez a redukcionista oldal, mely szerint a szülők, illetve a gyermekük boldogulása az elsődleges, hiszen az iskolai alpműveltség elsajátítása, továbbfejlesztése a gyermek boldogságához jutásának eszköze, maga a boldogulása. Amennyiben a boldogulása megfelelő, úgy a boldogság elérése közelebb és közelebb kerül, ami a holisztikus elem bekapcsolódásával már az állam boldogságát, a közjó előmozdítását fogja segíteni.

Emellett „*az állam örködik a közjó felett*”. E fordulat azt teszi világossá a vizsgált kontextusban, hogy a gyermek minimális erkölcsi, értelmi fejlődését az állam elvárja, s ehhez a szükséges ingyenes alapfokú oktatást biztosítja, valamint más oktatási kedvezményeket nyújt a szülők számára, illetve szülők hiányában igyekszik betölteni azok szerepét. Az állam örökdő szerepe a közjó nevében arra utal, hogy az állam igyekszik minden helyzetű gyermek boldogulását elősegíteni, amennyiben rajtuk kívül álló okból erre nem nyílna lehetőségük, úgy ezt megadni minden gyermek számára. Az állam, a szuverén közjó feletti örökdő szerepe már Hobbes-nál is megjelenik, ahol azonban az állam be nem avatkozásaként áll fenn, amely szemlélet az ír államban kialakulttól jelentősen eltér. Hobbes-nál a közösség szintjén nem értelmezhető a boldogulás, csak az egyén szintjén, míg az ír állam tekintetében az egyén számára biztosított boldogulás a későbbiekben az állam boldogság keresési célzatát valósítja meg. Az előbbiek alapján tehát kijelenthető, hogy az állam örökdő szerepe, ha ugyan más formában is, de már a felvilágosodás korában is megjelent.

Utolsó alapjogként a vallást említem, mely az erősen katolikus országban kiemelkedő fontossággal bír. E sorok között *expressis verbis* nem találjuk meg a boldogsággal azonosított

közjó fogalmát, itt kissé a szavak mögé kell néznünk, s ott vizsgálódni. A vallásszabadságot biztosítja az alkotmány, amiből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a boldoguláshoz való egyik alapvető szabadságot, a vallás és a hit kérdését nem kívánja korlátozni. A preambulumban fentebb elemzett soraiból kitűnik, hogy a közjó érvényesülése egy olyan érték, melyet minden téren és körülmények terén biztosítani kíván az állam. Ezáltal a boldogság keresését, a boldogulást is. A katolikus vallás ugyan nagyon erős, s mindez érezhető a dokumentum szellemiségéből, megfogalmazásából, de a más vallást gyakorlók előtt sem zárkózik el. Tehát az alkotmány erős vallásossága ellenére, a boldogságot, annak keresését, a preambulumban leírt eszmét minden egyén számára biztosítani törekszik. (Ennél fogva az a tény, hogy az írásalkotmány vizsgált kontextusába nem került bele a közjó érvényesülése, s ezáltal a boldogság keresésének lehetősége, még nem jelenti azt, hogy a preambulumból levezetve ne lenne az biztosítva minden írásállampolgár számára, vallásától függetlenül.)

Az alapjogok területére tett rövid kitekintéssel zárnám le az írásalkotmány elemzését, mely Európa földrajzi területén belül leginkább magáévá tette a boldogság keresésének eszméjét, olyan államcélként, mely a teljes dokumentum szellemiségét is meghatározza.

3.4 A spanyol alkotmány

Az ír alkotmány elemzése kapcsán szóba került a diktatórikus rendszerek negatív hatása a boldogság keresésére és a közjó háttérbe szorulására, egy Hobbes-ra való utalással is. Spanyolország esetében ezen utalás ismét aktualitást nyer, hiszen Franco tábornok 1975-ös halálával nyílt meg a lehetőség egy demokratikus átmenetre Spanyolországban. Az alkotmány létrehozatalát az újonnan hatalomra kerülő király elvi jelentőségűnek ítélte. Megállapítható, hogy egy ilyen mérvű politikai változás - a nép boldogságkeresésének biztosítására - szinte mindig magával hozza egy új alkotmány elfogadásának szükségességét, „új játékszabályok” lefektetését és a társadalmi szerződés kontúrjainak e keretben történő újragondolását. A hosszas előkészület és viták után végül 1978. december 29-én hatályba lépett az új spanyol alkotmány.³⁷³⁸ E rövid történeti bevezetőből is kiderül, hogy a spanyol alkotmány hosszas viták és egyeztetések során formálódott olyanná amilyen, különös tekintettel igaz ez a vizsgálódási pontomra, a preambulumra.

3.4.1 A spanyol preambulum és a boldogság keresése

A spanyol alkotmány különlegessége kutatásom szempontjából abban rejlik, hogy számos rendelkezése egybeesik az USA alkotmányában megfogalmazott preambulum rendelkezésekkel. Mivel a boldogság keresésének szülőhazájához hasonlatos rendelkezés található a spanyol alkotmányban, így a boldogság keresése is fellelhető benne.

Szembetűnő hasonlóság a hárompilléres felépítés, ahogy arra már az USA esetében is utaltam. A spanyol alkotmány szerint e három pillér az igazságosság, a szabadság és a biztonság, melyeknek feladata, hogy „*előmozdítsa mindazok javát, akiket magában foglal*”.³⁹ Az „e javak előmozdítása” fordulat nagyban hasonlít az amerikai „*welfare*” kifejezésre, amely a korábbi elemzések alapján jól láthatóan, a boldogság keresésének alkotmánybeli megfogalmazása, melyet a Függetlenségi Nyilatkozat ihletett. Érezhető tehát, hogy a spanyol alkotmány a boldogság keresését a javak előmozdítása kifejezéssel államcélként deklarálja. E kijelentés alátámasztására a preambulum további megfogalmazása ad választ, amely szerint a három pillér és a javak előmozdítása egy szellemiség, aminek feladata az igazságos gazdasági

³⁷ Vö. CSUDAY BALÁZS: A spanyol alkotmányos intézményrendszer kialakulása Franco halála után <http://www.hhrf.org/prominoritate/1996/nyar06.htm> (: 2012. 10. 15 20:08)

³⁸ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ - BADÓ ATTILA: i.m. 920

³⁹ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ - BADÓ ATTILA: i.m. 921

és társadalmi rend elveinek megfelelő demokratikus együttélés biztosítása, a törvények, mint népakarat kifejezésre juttatása,⁴⁰ az emberi jogok széles körű biztosítása, valamint a haladó szellemű társadalom felépítése.

Amennyiben, a javak előmozdítása egyenértékű a boldogság keresésének „bújtató” államcélként való megfogalmazásával, úgy e rendelkezések más megvilágításba helyeződnek. Elméleti koordináta-rendszerünkhöz visszanyúlva megfigyelhetjük, hogy a spanyol preambulum rendelkezései az írral szemben nem holisztikus, hanem inkább redukcionista nézőpontból közelítenek a boldogság keresése felé. Minden kiemelt, s külön nem nevesített fordulat azt hivatott biztosítani, hogy a spanyol alkotmány hatálya alá tartozó egyének boldogulása a legteljesebb mértékben biztosítva legyen. A *támogat, részt vállal, elősegíti* fordulatok az egyéni kiteljesedést hivatottak elősegíteni. Természetesen a boldogság, mint célzat, tehát a holisztikus elem megjelenik, hiszen mindezen boldoguláshoz adott támogatás a javak előmozdítása végett történik. Következtetésként levonható, hogy a holista-redukcionista vegyes értelmezés a helytálló, a tisztán való megjelenésükkel szemben, valamint kiemelhető az cél-eszköz viszony kapcsolat is, mivel a boldogságot kifejező gondolat hatja át a boldogulást elősegítő fordulatokat a preambulum szövegében.⁴¹

Megállapítható, hogy a spanyol alkotmány preambulumban a célok és értékek kihangsúlyozása szembeötlő. Emellett az alkotmányozási folyamat, a demokratikus átmenet következményeként a népszuverenitás többszöri nyomatékos kifejezése is tetten érhető a szövegben. A spanyol alkotmányban a boldogság kereséséhez való jog átvitt értelemben, az amerikai alkotmányhoz hasonló szófordulattal szellemiséget meghatározó eszmeként, államcélként megjelenik.

3.4.2 A spanyol alapjogi katalógus elemzése. Eszközök a boldogság kereséséhez?

A korábban felvázoltak szerint az alapjogi katalógusok áttekintése példálózó, s másodlagos szerepet kap a preambulumok elemzése után, de mivel a boldogság keresését több helyen alapjogként definiálják (Japán, Dél- Korea), így szükségesnek tartom a kitekintést az alapvető jogokra.

⁴⁰ Ld. TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ - BADÓ ATTILA: i.m. 921

⁴¹ Vö. CSINK LÓRÁNT - FRÖHLICH JOHANNA: i. m. 101-102

A spanyol alkotmányban „Alapvető jogok és kötelességek” címen szabályozzák az alapjogokat, a preambulum utáni első helyen, amely szerkezeti elhelyezés utal e jogok fontosságára. Szerkezetileg az alapjogi katalógus négy fejezetre tagolódik. Fontos, s figyelemre méltó jellemzője az alapjogi rendszerezésnek, hogy a „Jogok és szabadságok” fejezeten belül külön címmel ellátva élesen elhatárolja az „*Alapvető jogok és szabadságok*”, valamint az „*Az állampolgárok jogai és kötelességei*” részeket. Kiindulásként az alapvető jogokat és szabadságokat érdemes a boldogság-boldogulás viszonylatában megvizsgálni, ezek közül is az önkifejezés szabadságának kiemelését. A 25. cikk (2), illetve a 27. cikk (2) bekezdésében fogalmazódik ez meg.

A 25. cikk az elítéltek viszonylatában nyilvánítja ki, hogy nekik is joguk van a „*fizetett munkára és megfelelő társadalombiztosítási juttatásokra, valamint a kulturális fejlődésre és személyisége teljes kibontakoztatására.*” Mindezen lehetőségek igazi jelentőségüket a 25. cikkben pár sorral fentebb említett célzattal összefüggésben értelmezhetőek. A szabadságvesztés, illetőleg az egyéb biztonsági intézkedések célja ugyanis az elkövető átnevelése, társadalomba való visszailleszkedésének elősegítése. E rendelkezés láttán, a célzattal összhangba hozva, elsőként az a – nem jogias - kifejezés juthat eszünkbe, hogy joga lehet keresni a boldogságát továbbra is, annak ellenére, hogy bűncselekményt követett el.

A szerző itt kíván kitérni egy, a boldogság kereséséhez kapcsolható, de jelenleg, területi korlátok miatt, itt ki nem fejthető kérdéskörre, a reményhez való jogra. A „*hope of release*” (szabadon bocsátás reménye) a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bíróság egyik ítéletében látott napvilágot.⁴² Az ítéletben az a kérdés vetődött fel, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélteknek van-e ilyen „joguk”? Ha létezik a reményhez való „jog”, akkor megvonható-e az elítéltektől? Amennyiben létezik és meg is vonható, és ennek alapja a jogerős bűnösséget megállapító ítélet, abban az esetben nem sérül-e valamely egyéb alapjog? Látható, a kapcsolódási pont a boldogság keresésével, hiszen kérdésként felmerül az, hogy vajon része-e a boldogságnak, vagy a boldogulásnak a reményhez való „jog” biztosítása az állam részéről, esetlegesen átfedést kimutatható-e a kettő között. Tekintettel azonban arra, hogy ez egy újabb kutatási terület, s nagyban büntetőjogi vonatkozású, így a megemlítesen kívül, további részletes elemzésre itt nem kerül sor, arra nincs lehetőségem.

⁴² pl. Kafkaris v. Cyprus (kérelemszám: 21906/04), az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2008. február 12-i ítélete

A rövid kitekintés után térjünk vissza a fenti idézethez. A személyiség teljes kibontakozása és az egyéb biztosított alapjogok azt feltételezik, hogy az állam az elítéltek boldogulását továbbra is biztosítani kívánja. Az önkifejezés szabadságának alkotmányi kimondása az ilyen személyek számára azért bír jelentőséggel, mert így egy kisebb-nagyobb törvényszegés ellenére, annak letöltése után, sőt a közben is keresheti saját boldogságát, mivel az állam törekszik a boldogulást az önkifejeződés, s az egyéb jogok által biztosítani. Amennyiben ez, a cél (a társadalomba való visszailleszkedés) megvalósul, úgy e személyek elősegíthetik a javak előmozdítását⁴³ az ország számára a saját boldogságuk keresése közben.

A személyiség szabad kibontakoztatása természetesen nemcsak az elítéltekre vonatkozik, hanem mindenkire. Ezt a 27. cikk (2) bekezdése mondja ki: *„A nevelésnek az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, az együttélés demokratikus elveinek betartására, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok tiszteletben tartására kell irányulnia.”*⁴⁴

Több egyéb alapjog is elemzésre érdemes a boldogság-boldogulás viszonylatában, azonban mivel nem ez a fő vizsgálódási aspektus, így pusztán még egy cikket elemeznék röviden. Ez pedig a 48. cikk, mely a következőképpen hangzik: *„Az állami szervek biztosítják a feltételeket ahhoz, hogy a fiatalok szabadon és tevékenyen vegyenek részt a politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális élet fejlesztésében.”*⁴⁵

A fiatalok szempontjából a boldogulás kulcsszerepet kap, hiszen amennyiben az állam alkotmányi szinten rögzíti azon szándékát, hogy a fiatalok minél szélesebb körű lehetőséget kapjanak a fejlődésükre, azzal a boldogulásukat segíti elő. A boldogulás megteremtése pedig újfent az boldogság keresésének eszköze, amely a fiatalok életében kiemelkedő jelentőségű, hiszen a későbbiekben az állam helyzetét javító pozíciókba kerülhetnek, amely által az állam fejlődhet, s a platóni tökéletes államhoz is közelíthet, bár természetesen azt az idilli állapotot soha nem érheti el egyetlen állam sem. Az utánpótlás, a fiatalok fejlődéséhez szükséges állapotok megteremtése minden államban kívánatos, s mindez alkotmányi rögzítése megfontolandó, ahogy arra egyébként már az USA alkotmányának vonatkozásában korábban utaltam is.

⁴³ Id. fent: a preambulumban e fordulat testesíti meg legkifejezőbben a boldogság keresését, mint „bújtatott” államcél

⁴⁴ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ - BADÓ ATTILA (szerk.): i.m. 926

⁴⁵ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ - BADÓ ATTILA (szerk.): i.m. 929

3.5 A magyar Alaptörvény

Az alkotmány a legmagasabb szintű jogszabály, a jogforrási hierarchia csúcsán álló dokumentum.⁴⁶ Ellenben nem csak jogi, hanem politikai, szépirodalmi mű is. Az alkotmányok számos típusa, jellemzője közül meghatározó a politikai jelleg, annál is inkább, mert e tekintetben is komplex jellegű. „*Mindenekelőtt rendelkezik a hatalom megszervezéséről és gyakorlásáról. A hatalomgyakorlás sohasem szolgálhatja a kormányzók egyéni érdekeit, hanem annak mindig a közérdeket kell szolgálnia.*”⁴⁷ A magyar közérdek (közjó) szolgálatának vonatkozásban, a rendszerváltozással összekapcsolt szimbolikus alkotmányozási teher kapcsán, utalás tehető Benedict Spinoza korábban még nem tárgyalt társadalmi szerződéssel összefüggő elméletére. Spinoza szerint a bizonytalanság elkerülése végett születik ésszerű társadalmi szerződés az állam és a társadalom között.⁴⁸ Bizonyos mértékben talán megalapozottnak tekinthető az állítás, hogy az Alaptörvény elfogadása a rendszerváltáskori alkotmányreformot követő ideiglenesség fenntartása miatt, az abból fakadó számos bizonytalanság megszüntetése végett vált szükségessé. Az Alaptörvényben az alábbiakban bemutatott fontos értéktartalom rögzül a preambulum és az általános elveket tartalmazó alapvetések keretében, amelyek beható elemzése elengedhetetlen a boldogság keresésével kapcsolatban. Ezek megfogalmazására az elmúlt 20 évben pont azért nem volt lehetőség, mert nem volt politikai akarat az ideiglenes és értéksemleges preambulumi önmeghatározás megváltoztatására, amely - ha csak közvetve is -, de hatással volt az állam boldogságának keresésére.

⁴⁶ Mellékesen jegyezzük meg, hogy az alaptörvényi Alapvetések T. cikke szövegszerűen az Alaptörvényt magát nem tekinti jogszabálynak, de ez a jogforrástani kérdés vizsgálata nem képezi a dolgozat tárgyát.

⁴⁷ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: Alaptanok, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ - SCHANDA BALÁZS (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba, SZTE ÁJTK-PPKE JÁK, Budapest, 2010

⁴⁸ Vö. Takács Péter: Állam, megállapodás, jogszerűség. A társadalmi szerződés elméletei, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentsek Könyvkiadója Budapest 2008, 177-178

3.5.1 A magyar preambulum, az alapvetések és a boldogság keresése

Alábbiakban Magyarország Alaptörvényének preambuluma (Nemzeti Hitvallás, továbbiakban Hitvallás) elemzem a boldogság keresésének szempontjából, s végül kitérek az történeti narratívára az egyéb preambulum funkciók keretében. Ezen felül az alapvető rendelkezéseket tartalmazó Alapvetések is elvi jelentőségű fordulatokat fogalmaznak meg a boldogság keresésének kontextusában, amelyeket szintén értékelni kell a vizsgálatban.

A hitvallási kinyilatkoztatások közül elsőként az alábbi fordulatra utalok: „*Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése.*”⁴⁹ Ebben a gondolatban álláspontom szerint szembeűnően kifejeződik a boldogság keresés „bújtatott” államcéli szerepe. Amennyiben megkísérelném a boldogságkeresés, mint idealizált célzat elemeit összegyűjteni, a fentiek mindegyike immanens része lenne a fogalomnak. Megfogalmazódnak azon társadalmi tényezők, melyekre egy állampolgárnak szüksége van, s melyeket az államnak biztosítania kell. A platóni tökéletes állam modern kori megjelenésének ékes példája e fordulat. Tetten érhető benne a közjóra törekvés, melyben az egyén és az állam közösen törekszik a boldogságra (az ideális államra).

Tovább elemezve a Hitvallás sorait bebizonyítható a boldogság keresésének „bújtatott” államcéli megjelenése. „*Valljuk, hogy az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki.*”⁵⁰ Az idézett sorokból, hozzávéve a fenti állításokat is, az következik, hogy az egyén számára a kiteljesedést, a boldogulásához szükséges minimális mértékig biztosítja az állam, azonban a teljes értékű kibontakozáshoz a boldogság elérhetetlen maximum szintjéhez akkor tud legközelebb jutni az egyén – a preambulum szellemiségét követve –, ha a boldogságot másokkal együtt, egyetértésben keresi. Ez alapján az individuum háttérbe szorul, helyette a társadalom kerül előtérbe. Ez a kollektívizmus alapja, mely – a későbbiek során is élesen kirajzolódik – az Alaptörvény (továbbiakban Alaptv.) fő eszméje. E mellett kiemelendő, hogy az eszmetörténeti részben idézett Arisztotelész szerint is az ember *zoón politikon*, s kizárólag állami keretek között képes jó életet élni.⁵¹ E kollektivistá nézet az,

⁴⁹ Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti Hitvallás

⁵⁰ Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti Hitvallás

⁵¹ Vö. Takács Péter-Könczöl Miklós: Eszmény és valóság a politikában. Az ókori görög állambölcelet vázlata, Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest 2008, p 34

amely a Hobbes által alkotott társadalmi szerződéselméletben fogalmilag kizárt, hiszen a közösség abszolút jóra való törekvését már absztrakt szinten kizárja.

A következő ide vonatkozó fordulat, mely szerint „*Valljuk, hogy népuralom csak ott van, ahol az állam szolgálja polgárait*”⁵² a népszuverenitás tökéletes gyakorlásához (a platóni boldog államhoz) szükséges. Ezáltal biztosítja az állam a boldogulást a legteljesebb mértékben, hiszen itt a korábbi holista nézőpontból, mely szerint a célzat a fontos, az egészre helyeződik a hangsúly, itt fogalmazódik meg a redukcionizmus hatása, hiszen a népszuverenitás nélkül az emberek a boldogság keresésére még az esélyt sem kapnák meg, mivel nem választhatnák meg, hogy kik irányítsák az életük, kik teremtsenek a lehető legjobb jogi, társadalmi, gazdasági környezetet. E választás által került biztosításra a boldogulásuk fajtái, terjedelmük, s azok korlátai is. E keretek között kereshetik a célt, a boldogságot.

A fentiek szellemiségében és az ott biztosított boldogulás során, melyet igyekszik biztosítani az állam, egyben reméli is, hogy a fiatalok elhivatottak lesznek, keresik a boldogságot, ezáltal fejlesztik az államot, a társadalmat, s mindezen állami kívánalmak, célok a preambulumban *expressis verbis* meg is jelennek: „*Bízunk a közösen alakított jövőben, a fiatal nemzedékek elhivatottságában. Hisszük, hogy gyermekeink és unokáink tehetségükkel, kitartásukkal és lelkierejükkel ismét naggyá teszik Magyarországot.*”⁵³ Így fejeződik ki „bújtatót” államcélként a boldogság keresése, melyhez a szükséges eszközöket, a boldogulás formáit is megfogalmazza a Hitvallás.

A célok és értékek deklarációjának funkciójához tartoznak a boldogság „bújtatót államcélkénti” megjelenését bizonyító fenti érvek, ám emellett számos egyéb cél és érték is megfogalmazódik a Hitvallásban.⁵⁴

⁵² Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti Hitvallás

⁵³ Uo.

⁵⁴ „*Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.*”

„*Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait. Ígérjük, hogy megőrizzük az elmúlt évszázad viharaiban részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységét.*” „*Valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét.*” Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti Hitvallás

A Hitvallás elemzésének végére érve kijelenthető, hogy „bűjtatott” államcélként megjelenik a boldogság keresése. A kollektívizmus, a társadalmi felelősség, s a társadalom szerepének kihangsúlyozása által a hétköznapi ember számára is értelmezhetően fejezi ki az Alaptörvény szellemiségét, nemzetfelfogását, valamint a társadalom (valós vagy vélt) értékrendjét.

A Hitvallásban és az Alapvetésben kifejezett értékek kapcsán szükséges annak tárgyalása a magyar vonatkozásban, hogy az alkotmányozó az Alaptörvény megalkotásával felelősséget visel a határon túli magyarok sorsáért. A magyar Alaptörvényt az alkotmányozó egy olyan élő keretként fogja fel, *„amely kifejezi a nemzet akaratát, azt a formát, amelyben élni szeretnénk.”*⁵⁵ Ezek a sorok ebben a megfogalmazásban a boldogság keresését „bűjtatott” államcélként hordozzák. Ebben, a boldogság keresésére létrejött élő keretben biztosítja a jogalkotó a határon túli magyarok számára szülőföldön való boldogulásukat az Alapvetés D. cikke értelmében, annak keretében, hogy a magyar jogrend alapját a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között létrejött szerződésnek értékeli.⁵⁶ A magyar Alaptörvény vizsgálata során elkerülhetetlen volt a preambulum nemzeti önmeghatározásának elemzése, amiatt, hogy a boldogulás elősegítésének alkotmányi megjelenítése indokoltá tette a rendelkezésnek és a mögötte megbújó eszmének a boldogság-boldogulás viszonyrendszerében való elhelyezését.

Ezek után továbblépve az Alapvetésben megfogalmazott további alapvető alkotmányos értékekre és alapelvekre, a boldogság keresése kapcsán, tekintettel a fentebb megfogalmazott állításokra, az alábbi rendelkezéseket szükséges értékelnünk.

Elsőként az Alapvetés O) cikkének vizsgálata indokolt, mely szerint *„Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.”*

Az Alapvetés e cikke az eddig felvázolt kontextusba akként illeszkedik, hogy az egyének saját boldogságuk keresése közben felelősséggel tartoznak azért, hogy a jogalkotói cél megvalósuljon. E cikket az Alapvetés M) cikkével⁵⁷ összhangban szükséges értelmezni. Visszaülva az eszmétörténeti bevezetőre a platóni tökéletes államban minden egyén azt a

⁵⁵ Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti Hitvallás

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ „Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.”

dolgát végzi, amelyre természeténél fogva a legalkalmasabb, ez a boldogulása, mely az állam által biztosított boldogság keresés kiteljesedését segíti elő, a magyar Alaptörvényben ez ekként jelenik meg. Amennyiben, figyelemmel a magyar Alaptörvényre, az egyén végzi a boldogulását elősegítő tevékenységet, e munkája „értékteremtő munka” lesz, mely előmozdítja Magyarország gazdaságát, ily módon a boldogság keresés, mint „bújtatott államcél” megvalósulását.

3.5.2 A magyar alapjogi katalógus értékelése

Hűen a dolgozat eddigi szerkezeti felépítéséhez az alapjogok ismertetése, a téma nézőpontján keresztül, másodlagos szerepet kap a preambulumokéhoz képest. Példálózó jelleggel pár alapjog kerül kiemelésre, s azt vizsgálom, hogy ezek, mint az eszközök, hogyan segítik a boldogság, mint cél elérését, az állam tekintetében pedig a platóni tökéletes államhoz való konvergálást. Az Alaptörvény szerkezeti felépítésében a fent elemzett Alapvetés részt követően Szabadság és Felelősség címszó alatt, a dokumentum elején kaptak helyt az alapvető jogok és szabadságok, kiemelvén e rendszertani elhelyezéssel ezek jelentőségét.

Az élet és emberi méltósághoz való - mint oszthatatlan és elválaszthatatlan anyajog az Alkotmánybíróság jogértelmezése szerint⁵⁸ - a legalapvetőbb eszköz a boldogság eléréséhez. Amennyiben e jogától az ember, a polgár megfosztatik, úgy annak lehetősége is kizárásra kerül, hogy bármikor is újból keresse a boldogságát. Abban az esetben, ha az emberi méltósága sérül, ugyan újfent elkezdheti keresni a boldogságot, de egy olyan törést követően, mely távolra veti az adott személyt az idealizált cél elérésétől. E anyajogból vezette le a taláros testület az önkifejezés szabadságát is.⁵⁹ E szabadság az alapjogok igénybevételével megvalósuló boldogság kereséseként értelmezhető.

A holista-redukcionista vegyes rendszer ötvöződése, hiszen az alapjogok széles körű biztosítása állami feladat, s egyben az egyén boldogulását, mint eszközt jelentik. Az önkifejezés eredményeképpen létrejövő termékek (szellemi vagy fizikai) viszont már a boldogság keresésének részei, mivel a sikeres, teljes, szabad önkifejezés megvalósulásával a boldogsághoz, mint idealizált maximumhoz közelebb kerül az egyén.

Kiemelésre érdemes még Alaptörvény VII. cikkének (1) bekezdésében biztosított gondolat-, lelkiismeret- és a vallásszabadság.⁶⁰ A vallásszabadság kérdéskörét az írt alkotmány ismertetése során részletesen elemeztem, ami ott a társadalom és az alkotmány erős vallásossága miatt elkerülhetetlen volt. A magyar társadalmi viszonyok és kultúra mellett

⁵⁸ 23/1990 (X. 31.) ABH

⁵⁹ 8/1990 (IV. 23.) ABH

⁶⁰ „Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.”

elképzелhetetlen és szükségtelen lenne az Alaptörvény túlzott vallási töltettel való ellátása, viszont a vallásszabadság széles körű biztosítása alapkövetelmény, melynek hazánk eleget is tesz. Kijelenthető, hogy az emberek a vallás körébe tartozó számtalan egyház és szervezett kereteket nem öltő eszmerendszerekben hisznek, s ez jelenti számukra a boldogulásuk egyik fő forrását. Ebből következően a vallás a boldogság kereséséhez éppúgy elengedhetetlen, mint ahogy azt az íreknél tapasztalhatjuk, még ha nem is oly mértékben, hogy a preambulumon keresztül az egész alkotmány szövegét áthassa.

A véleménynyilvánítás szabadsága mind az önkifejezés, mind a gondolat szabadságához hozzákapcsolódik. Az egyének számára boldogulásuk egyik legfőbb eszköze saját érzelmeik, gondolataik kifejezése, a kommunikáció egymás között. Ennek elvesztése, illetőleg indokolatlan mértékű korlátozása által sérül a boldogulás lehetősége, mely magával vonzza a boldogság keresésének ellehetetlenülését.

Következő alapjogként, mely a boldogulás immanens része a munka és foglalkozás szabad megválasztásához való jogot emelném ki. Bővebb magyarázat nélkül az eddigiek ismeretében is bátran kijelenthető, hogy társadalmunk jelenlegi viszonyai között a megfelelő munkahely, munkakörülmény és kereset a boldogság keresésének lehetővé válásának és magvalósulhatóságának alapvető eleme. Egyes források ezzel szemben azt állítják, hogy a pénz kevésbé fontos a boldogság keresése szempontjából, sokkal inkább meghatározó a közösség és a társadalmi környezet.⁶¹ A kérdés két oldalának bővebb taglalása nem e dolgozat témája, de a kérdésfelvetés szintjén mindenképp meg kell említeni e kettőséget a pénz és a boldogság keresése közti kapcsolat tekintetében.

A művelődéshez való jog összekapcsolódva a tudományos kutatás és a művészeti alkotás szabadságával, valamint a tanulás és tanítás szabadságával szintén fontos része a boldogulásuknak, hiszen a boldogság keresése megjelenhet akként, hogy a minél magasabb szintű elméleti, gyakorlati tudás megismerését jelentse. Tekintettel dolgozatom fő profiljára, a preambulumokra, az alapjogok további elemzésétől eltekintek. Az Alaptörvény az alapjogok által biztosítja az egyének boldogulását, ezáltal elősegítve a Hitvallásban „bűjtött” államcélként megjelenő boldogság keresését.

⁶¹ Dan Farber: Some Thoughts about the Pursuit of Happiness
<http://legalplanet.wordpress.com/2010/07/04/some-thoughts-about-the-pursuit-of-happiness/> (2012. 10 15. 21:19)

4. Következtetések

A dolgozat írása közben eszméltem rá arra, hogy egy filmben elhangzott kijelentés mögött komoly jogi tartalom bújhat meg, amelynek beható elemzése során az alkotmányjog mellett az államelmélet és a jogelmélet feltérképezése is elengedhetetlen. A boldogság keresése során neves ókori és felvilágosodás kori bölcsek, gondolkodók emberről, egyénről, társadalomról alkotott képét vizsgáltam, a saját témám viszonylatában, s meglepően sokan érintették tartalmilag e témakört, noha elnevezéséig egészen az amerikai alkotmányozásig kellett várni. Példaként említhető Platón boldog állam eszménye, Hobbes idealizált, elérhetetlen egyéni maximuma, vagy Locke három pillér elméletének átültetése és átformálása az amerikai alkotmányos rendbe.

Az eszmetörténeti bevezetőben felvázolt számos társadalmi szerződéselmélet értelmezése, az abban rejlő pozitívumok és negatívumok mérlegelése adta az alapot egy általam kialakított jogi koordinátarendszer megszületésének, mely rendszerben került elemzésre az ír, a spanyol, illetőleg a magyar alaptörvény. A közjó és boldogság közti párhuzam indokolása kiemelt jelentőséggel bírt a dolgozat egészét tekintve.

Habár a boldogság mindenkinek mást jelent, s emiatt nem tekinthető jogi fogalomnak, dolgozatomban többek között azt kívántam bemutatni, hogy ennek ellenére jogi értelemben is felfogható. Álláspontom szerint kijelenthető, hogy a boldogság keresése megjelenik az Európai Unió egyes tagállamainak országaiban, sőt hazánkban is. A preambulumok, mint fő alkotmányi értékhordozók *expressis verbis* ugyan nem tartalmazzák e bújtatott államcél, de elemezvén az dokumentumok egészét, átérezvén szellemiségüket, nemzetfelfogásukat, kijelenthető, hogy megjelenik bennük.

A téma kutatása, elemzése során megfogalmazódott bennem az az igény, hogy az alkotmányokban szükségesnek tartom *expressis verbis* kifejezni ezen eszmét, annak érdekében, hogy a jogban kevésbé járatos személyek számára is nyilvánvaló legyen az alkotmányok által közvetíteni kívánt értékrend, szellem. Mindez, mint ahogy azt bebizonyítottam, aktivista szemléletmóddal már most is fellelhető, de nem felejtethjük el, hogy az alkotmány minden egyes állampolgár részére készül, úgy, hogy bárki által megérthető legyen. E végett tartom lényeges és szükséges teendőnek a boldogság keresésének alkotmányi szintű rögzítését.

De lege ferenda

A dolgozat során több ponton is kiemeltem, hogy a boldogság keresésének alkotmányi szinten való expressis verbis kifejezése szükséges. Ennek eleget téve, s a jelenlegi Hitvallás szerkezetét egyben megtartva, javaslatom a következő preambulum-szövegmódosítást tartalmazza:

*„Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése. **Az állam a polgárainak és Magyarország határain kívül élő magyaroknak minden körülmények között biztosítani törekszik a boldogság keresésének lehetőségét, eszközül alkalmazván az alapvető jogokat és szabadságokat, ezáltal elősegítvén hazánk fejlődését.**”⁶²*

⁶² Kiemelés tőlem. A kiemeléssel érintett szövegrész a módosított.

Összegzés

Dolgozatom megírásának fő célja volt azt bebizonyítani, hogy a boldogság keresése, mint „bújtatott” államcél megjelenik egyes európai alkotmányokban. Első lépésként átfogó államelméleti kutatást végeztem, mely során az ókori államfelfogásból kiindulva, az újkori és felvilágosodás kori társadalmi szerződéselméleteket tekintettem át, amelyekben a boldogság keresésének motívuma megjelenik ugyan, de egészen az amerikai alkotmányozást motívumként meghatározó társadalmi szerződési filozófia kialakulásáig ez a megjelenés nem *expressis verbis*.

Mindezen szerződéselméletek tanulmányozásának indoka egy új jogelméleti váz felépítésének szükségessége, melyre a dolgozat fő része épül, egy alkotmány-elemző résszel kiegészítve. Az állam- és jogelméleti háttéranyagok feltérképezése után több kérdés eldöntése vált szükségessé. A boldogság keresése-boldogulás elérése viszonyrendszerben folyt tovább a vizsgálódás, egyes európai alkotmányok (Írország, Spanyolország, Magyarország) elemzésével, koncentrálván a preambulumok, mint értékhordozók tartalmára a boldogság keresésének megjelenítése tekintetében.

A preambulumok vizsgálatában igyekeztem mindenhol reflektálni az adott alkotmányos gondolkodás háttérében meghúzódó társadalmi szerződéses elméletekre (pl. Hobbes, Locke, Rousseau, Spinoza), hiszen a boldogság keresésének alkotmányos értéként történő megjelenítése a közjóért folytatott küzdelemben része a szerződéses elméletek filozófiájának.

Konklúzióimat a jogelméleti és alkotmányjogi koordináta-rendszerben a közjó kétféle fogalmának distinkciójával egészítettem ki és tettem teljessé, ezek alapján meghatározva a magyar vonatkozásban érvényes megállapításokat a boldogságkeresés, mint alkotmányos érték alaptörvényi megjelenítésével kapcsolatban. Következtetéseimet az alábbiakban lehet röviden összegezni:

- Álláspontom szerint kijelenthető, hogy a boldogság keresése megjelenik az Európai Unió egyes tagállamainak országaiban, sőt hazánkban is. A preambulumok, mint fő alkotmányi értékhordozók *expressis verbis* ugyan nem tartalmazzák e bújtatott

államcél, de elemezvén az dokumentumok egészét, átérezvén szellemiségüket, nemzetfelfogásukat, kijelenthető, hogy megjelenik bennük.

- Az alkotmány minden egyes állampolgár részére készül, úgy, hogy bárki által megérthető legyen. E végett tartom lényeges és szükséges teendőnek a boldogság keresésének alkotmányi szintű rögzítését.

Forrásjegyzék

Felhasznált irodalom:

1. James MacGregor Burns: Transforming Leadership, Grove Press, 2004, 2.
2. Shinobu Kitayama - Hazel Rose Markus: The Pursuit of Happiness and the Realization of Sympathy: Cultural Patterns of Self, Social Relations, and Well-being, Ed Diener - Eunkook M. Suh (eds.): *Culture and Subjective Well-Being*, MIT Press, 2003
3. Sulyok Márton - Trócsányi László: Preambulum, Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*, Századvég, Budapest, 2009
4. Trócsányi László - Badó Attila (szerk.): Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban (KJK-Kerszöv, 2005, Budapest)
5. Trócsányi László: Alaptanok in: Trócsányi László – Schanda Balázs (Szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba SZTE ÁJTK - PPKE JÁK Budapest 2010
6. Csink Lóránt - Fröhlich Johanna: Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012
7. Takács Péter (szerk.): Államelmélet I., Szent István Társulat Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2008
8. Halmai Gábor és Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok, Osiris, Budapest, 2003

Felhasznált internetes források:

9. Alkotmányos joga lesz a braziloknak boldog lenni (mti/ap hír)
<http://eletmod.transindex.ro/?hir=14754>
10. University of Leicester produces the first-ever 'world map of happiness' (Adrian White)
http://www.eurekalert.org/pub_releases/2006-07/uol-uol072706.php
11. Csuday Balázs: A spanyol alkotmányos intézményrendszer kialakulása Franco halála után
<http://www.hhrf.org/prominoritate/1996/nyar06.htm>
12. Dan Farber: Some Thoughts About the Pursuit of Happiness,
<http://legalplanet.wordpress.com/2010/07/04/some-thoughts-about-the-pursuit-of-happiness/>
13. Alkotmányos hátraarc - A Republikon Intézet összehasonlító elemzése az EU-27-ek alkotmányának preambulumaairól
http://www.republikon.hu/upload/5000175/Ri_preambulum.pdf
14. United States v. Oakland Cannabis Buyers' Cooperative, 532 U.S. 483 (2001)
<http://www.law.cornell.edu/supct/html/00-151.ZO.html>
15. Constitution of the United States - Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya
http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm
16. Declaration of Independence – Függetlenségi Nyilatkozat, 1776. július 4.:
http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html
17. Platón: Az Állam (fordította: Jánosy István) Magyar Elektronikus Könyvtár,
<http://mek.niif.hu/03600/03629/03629.htm>

Felhasznált jogszabályok, illetve Alkotmánybírósági határozatok, bírósági döntések:

18. 44/1998 (X. 14.) ABH
19. Magyarország Alaptörvénye, 2011. április 25.
20. 23/1990 (X. 31.) ABH
21. 8/1990 (IV. 23) ABH
22. Kafkaris v. Cyprus (kérelemszám: 21906/04)
23. [A.G. v. X [1992] IESC 1; [1992] 1 IR 1 (5th March, 1992)]

Egyéb források

24. Rocky Balboa 2006, United Artists United International Pictures, rendezte: Sylvester Stallone

Melléklet

A világ legboldogabb országai - GNH indexek értékelése

The world's happiest countries:

Rank	Country	Rank	Country	Rank	Country
1	Denmark	11	Ireland	23	United States
2	Switzerland	12	Luxembourg	35	Germany
3	Austria	13	Costa Rica	41	United Kingdom
4	Iceland	14	Malta	62	France
5	The Bahamas	15	The Netherlands	82	China
6	Finland	16	Antigua and Barbuda	90	Japan
7	Sweden	17	Malaysia	125	India
8	Bhutan	18	New Zealand	167	Russia
9	Brunei	19	Norway		
10	Canada	20	Seychelles		

Source: Adrian White, University of Leicester, England, 2006